SON DÖNEM OSMANLI İSLÂM HUKUKÇULARINDAN ŞEYHZADE AHMED ZİYA EFENDİNİN HASAN KUDSÎ EFENDİDEN ALDIĞI İLMÎ İCAZET

İsmail BİLGİLİ*

Özet

İcazet, ilmin aktarılmasında önemli bir belgedir. Öğrencinin belli bir ilmi yeterliliğe sahip olduğunu gösteren icazet, Hz. Peygamber (s.a.v)'e kadar ilim alınan hocaları gösteren tarihi bir vesikadır. Makalede Osmanlı Devletinin son dönemlerinde yetişerek İslâm Hukukçuluğu ile ön plana çıkan Konya müderrislerinden Şeyhzâde Ahmed Ziya Efendinin Müderris Hasan Kudsî Efendiden aldığı ilmi icazet[1] incelendi. Konu edindiğimiz icazet, akli ve nakli tüm ilimleri kapsadığı ve hoca silsilesine ayrıntılı yer verdiği için ilmi icazetin 'genel icazet/icazet-i âmme' kısmına bir örnektir. Makalenin birinci bölümü Ahmed Ziya Efendi ile hocası Hasan Kudsî Efendinin kısa biyografilerine ayrıldı. İkinci bölümde icazet hakkında genel bilgi sunulduktan sonra icazetin değerlendirmesi yapıldı. Üçüncü bölümde de icazetin Türkçeye tercümesi sunuldu.

Anahtar Kelimeler: İcazet, Fıkıh, İlim, Medrese.

* Yrd. Doç. Dr. Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi. bilgiliismail@hotmail.com

[1] Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi, No: 35760.

AHMED ZIYA EFENDI'S DIPLOMA RECIEVED FROM MUDERRIS (PROFFESOR) HASAN KUDSI EFENDI IN THE LAST PERIOD OF OTTOMAN STATE

Abstract

Authorization is an important document the transfer of knowledge. Showing that the student has a specific scientific competence, This document is historical certificate and evidence from knowledge of the teachers to the Prophet. In this article, we studied Şeyhzade (dervish's son) Ahmed Ziya Efendi's diploma recieved from Muderris (proffesor) Hasan Kudsî Efendi that was Islamic jurist and lived in the last period of Ottoman State. This sertificate is an example part of the general sertificate for mental and transplants covered by all the sciences and given in detail for the scientific diploma. Firstly in this article we mentioned Ahmed Ziya Efendi's and Hasan Kudsî Efendi's short biographies. Secondly we presented information about authorization/icazet after that assessed this sertificate. Thirdly we translated this authorication to Turkish.

Key Words: Authorization, Islamic Law, Madrasah, Science

Giriş

Kaynağı belli olmayan bilgi zandan ibarettir. Zan ise ilim ifade etmez. İlimde zannın yeri yoktur. Bu sebeple bilgi kaynakları araştırılmalı, bilginin kimden ve nereden alındığı yani senedi belli olmalıdır. İlim elde edilirken zandan kaçınılmalı, kesin ve sabit bilgiye ulaşmada gerekli özen gösterilmelidir. İlmin aktarılmasında sahih bir yol, geçerli bir delil kabul edilen senet veya rivayet zinciri yani isnad, İslâmi ilimlerin elde edilmesinde önemli bir usul olmuştur. İsnad, kişiyi bilginin asıl kaynağına güvenli bir şekilde ulaştırdığı için sahabeden itibaren uygulanmıştır. Öncelikli olarak hadisi şeriflerin naklinde kullanılan isnad, sonradan tüm ilimlerin aktarılmasında yer almıştır.[2] Hatta Selef âlimleri, isnatsız nakilleri asla kabul etmemiş, isnadı belirtilmemiş ne bir şiir ne de bir hikâye aktarmışlardır.[3]

Abdullah bin Mübarek (v. 181/797) "İsnatla söz söylemek dinden sayılır; senet olmasaydı dileyen dilediğini söylerdi. Muttasıl isnadı talep etmek dindendir; dini isnatsız öğrenmek isteyenin durumu, yukarıya merdivensiz çıkmak isteyen kişiye benzer."[4], İmam Sevrî (v. 161/778) de, "İsnat müminin silahıdır." demiştir.[5] Hâkim (v. 405/1014), ravisi sika da olsa âli isnat istenmesi kanaatinde olup[6] "İsnat araştırmak isabetli bir sünnettir"[7] demiştir.

[2] İsnadın önemi, değeri tarihi gelişimi hakkında geniş bilgi için şu makalelere bakılabilir: Osman Güner, "Haberin Kaynağına Ulaşmada İsnadın Rolü", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy.11(1999), s. 55-78; Arif Ulu, " 'Önceleri İsnattan Sormazlardı…' Rivayetinin Senedi Üzerine Bir İnceleme", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* sy. 36 (2011), s. 19-46.

[3] Ebu Hafs Ömer bin Ali bin Ömer Sirâcuddin el-Kazvînî (v. 750), *Meşîhatu'l-Kazvînî*, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye 1426/2005, s.86.

[4] Ebu Bekir Ahmed bin Ali bin Sabit bin Ahmed el-Hatîbu'l-Bağdâdî (v. 463), *el-Kifâye fî İlmi'r-Rivâye*, El-Mektebetü'l-İlmiyye Medine, s. 392; Ebu Hafs Sirâcuddin el-Kazvînî (v. 750), *Meşîhatu'l-Kazvînî*, s. 86; Zeynuddin Abdurrahman Recep bin Hasan el-Hanbelî (v. 795), *Şerhu İleli't-Tirmizî*, Mektebetü'l-Menâr Ürdün, Birinci Baskı 1407/1987, s. 361; Ebu'l-Fazl Zeynuddin Abdurrahman bin el-Hüseyn el-Irâkî (v. 806), *et-Takyîd ve'l-İzâh şerhu Mukaddime İbni Salah*, Birinci Baskı 1389/1969, s. 257.

[5] Muhammed Cemaluddin bin Muhammed bin Saîd bin Kasım (v. 1332), *Kavâidu't-Tahsîs min Funûni Mustalahi'l-Hadîs*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye Beyrut, s. 201.

[6] Ebu Muhammed Mahmud bin Ahmed el-Hanefî Bedruddin Aynî (v. 855), *Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, I-XXV cilt, Beyrut Dâru İhyâi't-Turâbi'l-Arabî, II/23.

[7] Ebu'l-Fazl Zeynuddin, et-Takyîd, s. 257; Ebu'l-Hasan Nuruddin Ali bin Muhammed (v. 1014), *Şerhu Nuhbetu'l-Fiker fî Maslahati Ehli'l-Eser*, Dâru'l-Erkâm Beyrut, s. 617.

Ahmed bin Hanbel (v. 241/855) ise "Yüksek isnadı aramak eskilerin geleneğidir" sözüyle isnadın İslâm âlimleri arasındaki yerine işaret etmiştir.[8]

İsnad, Müslümanlar tarafından belli bir disiplin içerisinde geliştirilerek kontrollü kullanılmış bir sistemdir. Başka hiçbir din veya kültürde bu derece isnada yer verildiği görülmemiştir. İsnad, bu ümmetin özelliklerindendir. Güvenilir bir ravinin yine güvenilir raviden peygamberine kadar muttasıl olarak hadis nakletmesi Allah'ın sadece ümmet-i Muhammed'e bahşettiği bir ayrıcalıktır. Zira tarihte hiçbir millet peygamberinden fasılasız, muttasıl olarak söz nakletmiş değildir.[9] Hadis ilminde önemli bir yer tutan 'cerh ve tadil' ile 'ricâl' başlıkları ve bunlarla ilgili yazılan müstakil eserler, İslam'da isnada verilen önemi ispat etmede yeterli olacaktır. İslâm dünyasında isnada verilen bu önem İslâm'ın güvenli bir şekilde nakledilmesini sağlamıştır. Hz. Peygamber (s.a.v)'in bir bütün hayatını kapsayan ve İslâm dininin ikinci ana kaynağı olan sünnet, bu yolla yani isnatla korunmuştur. Hiçbir dönemde senetsiz hadis rivayeti uygun görülmemiş, rivayet edilen hadisin mutlaka ravi zinciri istenmiştir. Hatta o kadar ki, hadisin isnad ile nakledilmesi 'Allah'ın ümmet-i Muhammed'e bir ikramı' olarak değerlendirilmiş, senetsiz hadis rivayet edilmesi ise Müslüman olmayan, zimmî davranışı kabul edilmiştir.[10]

Sahabe, her ne kadar hadis rivayetinde hadisi şerifleri Hz. Peygamber (s.a.v)'den duyduğu gibi aktarmada hassas davranmış ve hata yapma korkusuyla fazla hadis rivayetinden kaçınmışsalar da isnadın bir usul olarak yerleşmesinde etkili olan 'tahammulu'l-hadis' yani ravinin rivayet etmek amacıyla hadis alması, ashap döneminden itibaren uygulana gelmiştir. Hadislerin daha fazla yayılması amacıyla hadis meclisleri oluşturulmaya başlanmış, bu meclislere temyiz çağındaki çocuklar da dâhil sözü dinleyip

[8] Ebu Bekir Ahmed bin Ali, *el-Câmiu li Ahlaki'r-Râvî ve Âdâbi's-Sâmi'i*, I-II cilt, Mektebetu'l-Maarif Riyad, I/123; Bedruddin Ebu Abdullah Muhammed bin İbrahim bin Sa'dullah el-Kinânî eş-Şâfiî (v. 733), *el-Menhelu'r-Râvî fî Muhtasarı Ulumi'l-Hadîsi'n-Nebevî,* Dımışk Daru'l-Fikir, İkinci Baskı 1406, s. 69; Ebu'l-Hasan Nuruddin, *Şerhu Nuhbetu'l-Fiker*, s. 617; Muhammed Cemaluddin, *Kavâid*, s. 201; Ebu'l-Fazl Zeynuddin, *et-Takyîd*, s. 257.

[9] İsmail bin Ömer bin Kesîr (v. 774), *İhtisâru Ulûmi'l-Hadîs*, Dâru Kutubi'l-İlmiyye Beyrut, s. 159; Abdurrahman Ebî Bekr Celâluddin es-Suyûtî (v. 911), *Tedrîbu'r-Râvî fî Şerhi Takrîbi'n-Nevâvî*, I-II cilt, Dâru Taybe, II/604; Muhammed Cemâluddin, *Kavâidu't-Tahdîs*, s. 201.

[10] Abdulkerim bin Muhammed bin Mansûr et-Temîmî el-Mervezî (v. 562), *Edebu'l-İmlâ ve'l-İstimlâ, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye,* Beyrut 1401/1981, s. 6.

anlayabilecek yetenekte ehil olan herkes katılmıştır.[11] Muhaddislerin bu meclislere çocukları getirmeleri[12] ve bu çocukları da 'falancanın hadis meclisine devam ettiler' diye yazarak tespit etmeleri adet halini almıştır. Bu usul hadis dinleyen için gerekli görüldüğü gibi, hadis okuyucusu için de icazetten sayılmıştır.[13]

İslâm dünyasında ilmi disiplini sağlamak amacıyla icazet usulü uygulanarak geliştirilmiştir. Âlimin ilmini öğrencisine aktarması manasında terimleşen icazet, ilk defa kullanıldığı hadis alanında, 'hadis rivayetine sözlü veya yazılı izin vermek, rivayet hakkını devretmek' demektir.[14] Hz. Peygamber (s.a.v), sahabeyi hadislerin aktarılması konusunda; "Allah, sözümü işitip başkalarına güzelce aktaran kimsenin yüzünü ak etsin. Burada bulunanlar bulunmayanlara sözümü aktarsın. Böylece sözümü daha iyi anlayabilecek birilerine ulaştırmış olabilir"[15] buyurarak teşvik etmiştir.

Hocanın öğrencisine hadisleri rivayet etmede verdiği sözlü yetki, sonraları yazıya geçirilmek suretiyle belge hüviyetini kazanmıştır. Uygulama zamanla İslâmi ilimlerin diğer alanlarını da kapsayacak şekilde genişlemiştir. Hatta ilmi icazetle birlikte meslek ve sanat için de icazet verilmeye başlanmış, bu usul tasavvufta da kullanılmıştır.

Osmanlı medreselerinde gelişen ilmi icazet, 'ikmâl-i nüsah'[16] adıyla okutulan tüm ilimleri kapsayacak şekilde verildiği gibi, müstakil kitap ve ilim dalları için de verilmiştir. Mesela, 'fıkhın usul ve füru' ilmi icazeti yanı sıra,

[11] Muhammed bin İbrahim bin Yusuf el-Halebî (v. 971), *Kavfu'l-Eser fî Safveti Ulûmi'l-Eser*, Mektebetu'l-Matbûati'l-İslamiye Üçüncü Baskı, Haleb 1408, s. 120.

[12] Hadis kültürünün çocukluk çağından itibaren topluma yayılması amacıyla yapılan bu uygulama ile çocukların dinleyecekleri hadislerle bereketlenmesi de hedeflenmiştir. Zira Salihlerin anıldığı yere nasıl rahmet iniyorsa sahabe, tabiin ve tebeut tabiin âlimleri ile Hz. Peygamber (s.a.v)'in ve hadislerinin anıldığı yere de rahmet iner. (Ebu'l-Hasan Ali el-Kârî, *Şerhu Nuhbeti'l-Fiker*, s. 794; Zeynuddin Muhammed Ali bin Zeynel Âbidîn el-Haddâdî (v. 1031), *el-Yevâkît ve'd-Dürer fî Şerhi Nuhbeti İbni Hacer,* I-II Cilt, Mektebetu'r-Rüşd, Riyâd 1999, II/424.)

[13] Ebu'l-Fadl Ahmed bin Ali bin Muhammed bin Hacer el-Askalânî (v. 852), *Nuzhetu'n-Nazar fî Tavdîhi Nuhbeti'l-Fiker fî Mustalahi Ehli'l-Eser,* Matbaatu Sefîr Birinci Baskı, Riyad 1422, s. 189.

[14] Cemil Akpınar, "İcazet", *DİA*, İstanbul 2000, XXI/393; Muhittin Düzenli, "İslâm Rivayet Geleneğinde İcazet", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 17, (2004), s. 267, 271. Muhittin Düzenli makalesinde, hadis ilminde icazeti ayrıntılı olarak ele alarak özellikle icazetin semantik tahlili, icazetin şartları ve hadis usulünde icazet türleri konularında tafsilata gitmektedir sunmaktadır.

[15] Buhârî, "Fiten", 8, "İlim", 9; İbni Mâce, "Mukaddime", 18.

[16] İkmâli nüsah: Medresede okutulan tüm eserlerin tamamlanması anlamındadır.

fıkıh ilminin alt başlıklarından olan Ferâiz[17] gibi ilimlerden de icazet verilmiştir.

I. Şeyhzade Ahmed Ziya Efendi Ve Hasan Kudsî Efendi

Makalemize konu olan icazetnamenin anlaşılmasına katkı sağlaması amacıyla Ahmet Ziya Efendi ve hocası Hasan Kudsî Efendi hakkında kısa bir bilgi sunmak faydalı olacaktır. Ahmed Ziya Efendi ve Hasan Kudsî Efendi Osmanlı devletinin son dönemlerinde yaşamış müderris ve mürşit âlimlerdendir. Konya'da yetişen bu iki müderris, ilimde Hâdimî geleneğini devam ettiren Memiş Efendinin (v.1269/1852) neslindendir.

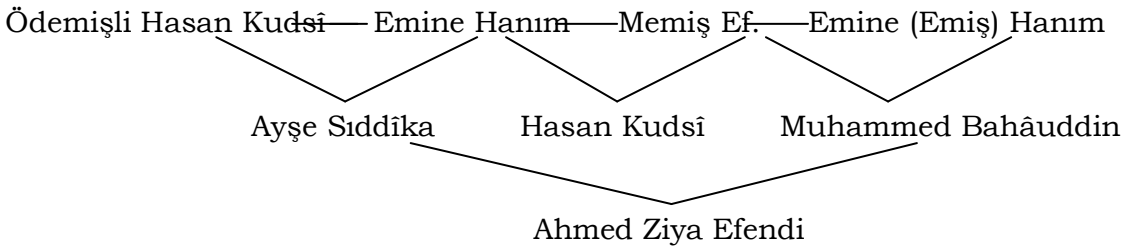
Ahmed Ziya Efendi Hasan Kudsî Efendinin yeğenidir. Hasan Kudsî Efendi, Ahmed Ziya Efendinin sadece hocası değil aynı zamanda hem amcası hem de dayısıdır. Ahmed Ziya Efendinin annesi, Mevlana Halidi Bağdadi (v.1240/1826)'nin halifelerinden Ödemişli Hasan Kudsî Efendinin (v.1254/1834)[18] kızı Ayşe Sıddîka Hanım'dır.[19] Ahmed Ziya Efendinin dedesi Memiş Efendi, hocası Ödemişli Hasan Kudsî Efendi vefat edince geride bıraktığı dul eşi Emine Hanımla (v.1268/1852) evlenmiştir. Memiş Efendinin Emine hanımdan dünyaya gelen oğlu Hasan Kudsî Efendidir. Memiş Efendi, Emine hanımın önceki eşi Ödemişli Hasan Kudsî Efendiden olma kızı Ayşe Sıddîka Hanımla büyük oğlu Bahâuddin Efendiyi (v.1324/1906) evlendirmiştir.[20] Hasan Kudsî Efendi, Ziya Efendinin babası Bahâuddîn Efendi ile baba bir kardeş olduğu için Ziya Efendinin amcası olmaktadır. Ayrıca Hasan Kudsî Efendi, Ahmed Ziya Efendinin annesi Ayşe Sıddîka hanımla anne bir kardeş olduğu için de Ziya Efendinin dayısı olmaktadır. Bu açıklamalar tablo halinde şu şekilde gösterilebilir:

[17] Şeyhzâde Ahmed Ziya Efendinin öğrencilerinden Abdullah Fevzi Tanrıkulu Efendiye verdiği icazet bunun örneklerindendir. Belge Diyanet İşleri Başkanlığı arşivinde bulunmaktadır.

[18] Ödemişli Hasan Kudsî Efendi, Ahmed Ziya Efendinin dedesi olan Memiş Efendi'nin ilk şeyhidir. Kabri Karaman Ketane Camii avlusundadır.

[19] Mahmud Sural, "50 Yıl Önceden Bu Yana Her Yönüyle Konya", *Yeni Konya Gazetesi*, (10 Eylül 1975), s.3.

[20] Muhammed Bahâuddin Efendinin başucu kabir taşının ön yüzünde Ödemişli Hasan Kudsî'nin damadı olduğu bilgisi kayıtlıdır. "Hüve'l-baki. Sakin-i kabr kutbu'l-ârifin kudveti'l-vâsilin, umdetu ehl-i es-sahv ve'l-muttekîn Şeyh Muhammed Bahaeddin kuddise sirruhu hazretleri "Bozkırlı Memiş Efendi" namıyla meşhur afak Şeyh Muhammed Kudsî kuddise sirrahu hazretlerinin büyük mahdumu ve halifey-i mutlakası ve Şeyh Hasan Kudsî hazretlerinin Damad-ı âlileridir." Ayrıca Ödemişli Hasan Kudsî Efendinin kızı Ayşe Sıddîka hanımın kabir taşında; "Gavsu'l- A'zâm Şeyh Hasan Kudsî Efendi Kızı ve Şeyh Muhammed Bahaeddin Hazratlarının eşi Ayşe Sıdıka" yazmaktadır.

A. Şeyhzade Ahmed Ziya Efendi Hayatı, Eğitimi ve Eserleri

İslâm Hukuku sahasında verdiği eser ve derslerin yanı sıra eğitimciliği ile ön plana çıkan Şeyhzade Ahmed Ziya Efendi, Konya'da müderris-mürşit kimliğiyle tanınan âlimlerdendir. Ahmed Ziya Efendi, kısa süren ömründe bıraktığı eserler ve yetiştirdiği önder şahsiyetlerle etkisini günümüz Konya'sında halen hissettiren 'büyük ve dahi, bir bilgin'dir[21].

a. Şeyhzade Ahmed Ziya Efendinin Hayatı

Zekâ, ahlak ve ilmi seviye bakımından güzide bir karakter olan Ahmed Ziya Efendinin nesebi, dedesi Memiş Efendi ve onun da dedelerinden Horasanlı Molla Saîd Efendi vasıtasıyla Hz. Peygamber (s.a.v)'e kadar ulaşmaktadır. Seçkin ve asil bir aileden gelen Ahmed Ziya Efendinin babası ve dedeleri dönemin önde gelen ilim ve ahlak önderlerindendir. Babasının ve dedelerinin müderrisliği yanında tasavvuf önderlerinden yani 'şeyh' olması, ağabeyleriyle birlikte "şeyhzâde" sıfatını almasına sebep olmuştur.

Şeyhzade Ahmed Ziya Efendinin babası Nakşibendî Tarikatı'nın Halidiye kolu şeyhlerinden Muhammed Bahâuddîn Efendi, annesi de Ödemişli Hasan Kudsî Efendi'nin kızı Ayşe Sıddîka Hanımdır. Ahmed Ziya Efendi ailenin üçüncü erkek çocuğu olarak hicri 1291, miladi 1874 tarihinde Konya Şems mahallesinde dünyaya gelmiştir.[22]

Ahmed Ziya Efendinin Muhammed Zeynel Abidin ve Muhammed Rıfat Efendi isminde iki ağabeyi vardır.[23] Büyük ağabeyi Zeynel Abidin Efendi,

[21] İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Karaman Tarihi Ermenek ve Mut Abideleri*, İstanbul 1967, s.332.
[22] Ailenin Konya Valiliği nüfus müdürlüğünden aldığı nüfus kaydı belgesinde Ziya Efendi'nin doğum tarihi 1291 olarak kayıtlıdır. İlgili nüfus belgesi makalenin ekinde sunulmuştur.
[23] Mahmud Sural, Bahâuddîn Efendi'nin Nuri adında bir oğlunun daha olduğunu ve genç yaşta vefat ettiğini söylemektedir. Bkz: Mahmud Sural, "50 Yıl Önceden Bu Yana Her Yönüyle Konya", *Yeni Konya Gazetesi*, (10 Eylül 1975), s.3.

1279/1862 yılında Konya'da doğup 1939 yılında Medine'de vefat etmiştir. Çok yönlü bir karakter olan Zeynel Abidin Efendi, Nakşibendî şeyhliği ve müderrisliği ile birlikte ülke siyasetinde iki dönem Konya milletvekili olarak etkili bir devlet adamı olmuştur.[24]

Ahmed Ziya Efendinin diğer ağabeyi Muhammed Rıfat Efendi, 1872'de Konya'da doğmuştur. Yetiştiği ortam itibariyle iyi bir eğitim gören Rıfat Efendi, 1318/1900'de babası Muhammed Bahâuddin Efendiden cüz'i Nakşî tarikatı hilafeti, 1319/1901'de amcası Hasan Kudsî Efendi'den tam ilmî icazet almıştır.[25] Delibaş isyanıyla ilişkilendirilerek henüz olay adli bir kovuşturma ve yargılama konusu yapılmadan bir gece evinden alınarak güvence verilmesine rağmen, yetkili bir merciin sorgusu ve yargısı olmaksızın 1920 yılında haksız yere Konya'da gece yarısından sonra idam edilmiştir.[26]

Ahmed Ziya Efendi, Rauf Efendi'nin kızı Azime (Asıme) Hanım ile evlenmiştir. Evliliğinden Bedriye adında bir kızı olmuştur.[27] Hanımı Azime Hanım ve kızı Bedriye Hanım İstanbul'da vefat etmişlerdir.[28] Ahmed Ziya Efendinin soyu nesep bakımından devam etmemiştir.

Ahmed Ziya Efendi, hayatını -son birkaç yılı hariç- Konya'da geçirmiştir. Konya Şems Mahallesi birinci sokak 44 nolu evde babası ile birlikte oturmuş, babasının vefatından sonra da aynı evde kalmaya devam etmiştir.[29] Ahmed Ziya Efendinin boyu orta, gözü ela ve bedeni de buğday tenlidir.[30]

Ahmed Ziya Efendi, 1920 yılında Konya'dan Hicaz'a hicret etmiş, çoğu Medine'de olmak üzere beş yıl kadar burada kalmıştır. 1925 yılında Mekke'de Ramazan bayram namazını kılarken güneş çarpması sonucu getirildiği evde sekiz gün kadar yaşamış Şevval ayının dokuzuncu Cuma gecesi (9 Şevval 1343/25 Mayıs 1925) akşam saat birde vefat etmiştir.[31] Kabri, Hz. Hatice validemizin kabrinin ayakucundadır. Bu kabrin yerini Mekke Emiri Şerif

[24] Ahmet Gürtaş, "Şeyhzâde Ahmed Ziya Efendi ve Kasîde-i Dâliyyesi", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 9, (1999), s. 93.
[25] Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi.
[26] TBMM Gizli Celse Zabıtları, Ankara 1985, 1/202-203; Gürtaş, a.g.m, s.84.
[27] Nüfus kayıt belgesi.
[28] İsmail Bilgili, Ahmet Çelik, *Muhammed Kudsî el-Bozkırî*, Konya 2011, s. 75; Mehmet Ali Uz, *Konya Âlimleri ve Velileri*, Konya 2004, s. 319.
[29] Nüfus kayıt belgesi.
[30] Nüfus kayıt belgesi.
[31] Veli Sabri Uyar Defteri, Koyunoğlu Kütüphanesi Yazma Eserler Bölümü, Demirbaş No:15201, sayfa 10-B, 11-A

Hüseyin'in kendisi için hazırlattığı, fakat hürmeten Ahmed Ziya Efendiye tahsis ettiği de kaynaklarda yer alan bilgilerdendir.[32]

b. Şeyhzade Ahmed Ziya Efendinin Eğitimi

Ahmed Ziya Efendi ilk eğitimini Paşadairesi Medresesinde babasından almıştır. Babasından sonra yine Paşadairesi Medresesinde amcası ve dayısı Hasan Kudsî Efendiden eğitimine devam ederek ilmi icazet almıştır.[33] Kütüb-i sitte hafızı, fıkıh, ilm-i kelam ve kıraat metinleri ravilerinden olan[34] Ahmed Ziya Efendi, tahsilini tamamlamak amacıyla İstanbul'a gitmiştir.[35]

Ahmed Ziya Efendi, tahsili sonunda dini ve edebi ilimlerle birlikte fen ilimlerini de öğrenmiştir. İslâm hukuku dersleriyle birlikte Cebir, Fizik, Kimya ve Kozmografya dersleri de vermiştir.[36] Arap, Fars ve Türk edebiyatına bu dillerde şiir yazacak derecede vakıf olan[37] Ahmed Ziya Efendi, genç yaşta çok iyi yetişen, ilimde kendine güveni tam bir âlim olmuştur.[38]

II. Meşrutiyet öncesi ve sonrası dönemleri yaşayan Ahmed Ziya Efendi, bu döneme eğitim, hukuk ve yayın sahasında yaptığı çalışmalarla tesir etmiştir. Özellikle İslâm Hukuku sahasında verdiği dersler ve neşrettiği yirmi kadar eseri[39] ile kanunlaştırma dönemini canlı tutan İslâm hukukçularından olmuştur.

[32] Mahmud Sural, "50 Yıl Önceden Bu Yana Her Yönüyle Konya", *Yeni Konya Gazetesi*, (11 Eylül 1975), s.3; Caner Arabacı, *Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri*, Konya 1998, s.531.
[33] Hasan Kudsî Efendi'nin Ziya Efendi'ye verdiği ilmi icazetin fotokopi nüshası için bakınız; Koyunoğlu Müzesi, No:35760.
[34] Mahmut Sural, "50 Yıl Önceden Bu Yana Her Yönüyle Konya", *Yeni Konya Gazetesi*, (11 Eylül 1975), s.3.
[35] İstanbul'da nerede ve kimlerden ilim tahsil ettiğine dair herhangi bir bilgiye sahip değiliz.
[36] Ali Osman Koçkuzu, *Paşadairesi Fahrettin Kulu ve Hacı Veyiszâde Mustafa Kurucu Hoca Efendilerin Hayatı*, Konya 2004, s. 60.
[37] Gürtaş, a.g.m, s. 90.
[38] Rivayet edildiğine göre Ahmed Ziya Efendi Medine'ye varınca şebeke-i Resul aleyhi Ekmelüttahiyyat'taki Hadis-i Şerif yazılı bir levhayı okur. Zait olan bir harfi çakısı ile kazır. Bunun üzerine kadılığa götürülür. Kadı olan molla; "Sen nerelisin?" der, Ahmed Ziya Efendi de; "Konyalıyım," der. Kadı; "Konya'dan böyle azgın mollalar çıkar zaten. Niçin oradaki harfi kazıdın bakalım?" deyince, Ahmed Ziya Efendi; "Ulemanın üzerinde hatayı görünce tashihi vacip de ondan kazıdım" der. İş iddiaya varır ve Kadı; "Bu kadar hacılar, ulemadan her biri o levhayı okudu; hele İmam-ı Azam da her geldiğinde okudu sen bunlardan büyük müsün?" der. Ahmed Ziya Efendi bunun üzerine; "Bunlardan büyük olmak günah mı da?" der. Neticede Müsned'i getirirler ve bakarlar ki hadisteki kazınan harf cidden zaid imiş. Bunun üzerine kadı, Ahmed Ziya Efendiyi yanına yardımcı alır. Kadı ölünce de birkaç sene Ahmed Ziya Efendi Medine kadılığı yapar. (Mehmet Ali Kırboğa, *Silinmeyen Simalar (Karaman ve Konya Civarı Hocaları)*, İstanbul 2000, s. 33-34.
[39] Cumhuriyetin 50. Yılında Konya 1973 İl Yıllığı, Konya 1973, s. 313; Selçuk Es, *Konya Ansiklopedisi*.

Ahmed Ziya Efendi, Hâdimî hazretlerinin akli ve nakli ilimleri birlikte öğretme geleneğinden gelen, hayatını eğitime ve eğitim kurumları oluşturmaya adayan bir ailenin çizgisini geliştirerek devam ettiren bir âlimdir. Konya'daki birçok eğitim kurumunda hocalık yaparak ilmi ve ahlakıyla örnek olan numune bir karakterdir. Özellikle Bekir Sami Paşa (Paşadairesi), Islahı Medârisi İslâmiye ve Hukuk Mektebindeki hocalığı, bu karakterinin daha net anlaşılmasını sağlamıştır.

Ahmed Ziya Efendi Paşadairesinden sonra müderrisliğine Islahı Medârisi İslâmiyede devam etmiş medresenin müdürlüğünü de yürütmüştür. Islahı Medârisi İslâmiye, Konya'da 1909 yılında kurulmuş, İstanbul'da ancak 1914 yılında alınan bir kararla açılabilen ilk modern medresenin çok önemli bir örneği olmuş ve çağdaş anlamdaki İstanbul medresesine model oluşturmuştur. Âlimlerin ve halkın gayretleriyle devletten yardım almaksızın meydana getirilen Islahı Medâris[40] Ahmed Ziya Efendi'nin hayatında gerçekleştirdiği en önemli atılımlardan biridir. Medrese günümüzde yerini devamı mahiyetinde fakat birinci kademesi konumundaki İmam Hatip Liselerine bırakmıştır.

Ahmed Ziya Efendi, Islahı Medârisi İslâmiyenin 1915 yılında öğrencisiz bırakılması, ardından da 1917 yılında da kapatılması üzerine ağabeyi Zeynel Abidin Efendi ve halktan bir gurup müteşebbisin desteği ile Daru'l-İrfan Anonim Şirketi'nin kuruluşunda bulunmuştur. Şirket bakanlar kurulunun 25 Mart1336/4 Recep 1338 (25 Mart 1920) tarihli onay kararı[41] ile kurularak eğitim faaliyetlerine başlamıştır.

Ahmed Ziya Efendi, müderrisliği yanında Nakşibendiye Tarikatı Halidiye kolunun mürşitlik vasfını da elde etmiştir.[42] Babası Bahâuddîn Efendi'nin vefatından sonra vaktiyle Şems mahallesinde bulunan 'Nakşibendiye-i Halidiye Zaviyesi'nde ağabeyi Zeynel Abidin Efendi'nin muvafakatiyle 9 Zilhicce 1337/5 Eylül 1919 tarihinde şeyh olmuştur.[43]

---

[40] Kerim Sarıçelik, *Konya'da Modern Eğitim Kurumları (1869-1919)*, Konya 2010, s.1.
[41] Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Tarih: 04/B /1338 (Hicrî), Dosya No:254, Gömlek No:59, Fon Kodu: MV.
[42] Mahmut Sural, 50 Yıl Önceden Bu Yana Her Yönüyle Konya, Yeni Konya Gazetesi, 11 Eylül 1975, s. 3; Mehmet Ali Uz, Konya Âlimleri, s. 319.
[43] Yusuf Küçükdağ, *Konya Şehri'nin Fiziki ve Sosyo-Ekonomik Yapısı -Makaleler I-*, Konya 2004, s. 155 (VAD.no.148, sıra:2009 nolu belge).

Ahmed Ziya Efendi ciddiyeti önemseyen bir eğitimcidir. Meşrık-i İrfan gazetesindeki 'Medâris' başlıklı makalesinde medrese eğitiminin önem ve etkisi üzerinde durarak eğitimin medreseler vasıtasıyla yaygınlaştırılmasını savunmuştur. Ona göre medreseler, dini ilimlerle birlikte Edebiyat, Tıp, Matematik, Felsefe ve benzeri ilim dallarında da nice bilim insanlarının yetiştiği bir yerdir. Bu geleneğin ihmal edilmeyip devam ettirilmesini savunarak toplumun din ilimlerinde uzmanlaşmış âlimlere ihtiyacı olduğu kadar Fen ve Edebiyat gibi alanlarda yetişmiş otoriter bilim insanına da ihtiyacı bulunduğu kanaatini ifade etmiştir. Ahmed Ziya Efendinin hedefi bu vasıfların bir kişide toplanmasıdır. Bu kanaatini desteklemek amacıyla da Hanefi mezhebi fakihlerinden ünlü İslâm Hukukçusu İmam Ebu Yusuf (v.183/798) hakkında söylenmiş şu cümleyi aktarmıştır;

"Hazretin en az bildiği fen, fenn-i fıkıhtır." [44]

Ahmed Ziya Efendinin icazetli öğrencilerinden Abdullah Fevzi Tanrıkulu Hoca Efendi, hatıratında hocasından bahsederken şu övgü dolu ifadelere yer vermiştir:

"Hazreti üstadım bize olgun ve üstün nitelikli bir şahsiyet olmanın yollarını öğrettiği gibi öğretim metodunu da öğretirdi. Her bilim dalının nazari meselelerinin yanına uygulama usullerini de katar, öğrencilerine derin bir bilimsel düşünme yetkisi kazandırır ve onları teşkilatlandırırdı. Öğrettiği ilmi, bir meleke halinde öğrencisinde görmek isterdi. Hocamız, dönemin âlimlerinden ayrıcalıklı üstün özelliklere sahipti. Öğretim metodundaki kabiliyeti üstün bir konumdaydı. Mesleğimize karşı hisli yetişmemizde himmet ve yardımda bulunurdu. İlimleri öğrendikten sonra en güzel bir şekilde İslâm'a hizmet etmenin yolunu da gösterir, bunu da dini bir görev olarak telkin ederdi."[45]

"Hocamız Ziya Efendiye göre öğrenimden maksat, sadece bu ilimleri ve fenleri edinene faydası olsun değil, dünyada bulunan bütün din kardeşlerimizin aynı yüce sıfatlardan ve düşüncelerden yararlanması için çalışmaların geniş tutulması gereğidir. Hocamız bu fikirleri bize aktarır ve her zaman canlı kalmasını sağlardı. Hocamız zamanın her türlü bilim ve tekniğiyle

[44] Meşrik-i İrfan, sy. 57, 19 Ramazan 1327/ 21 Eylül Rumi 1325/ 9 Teşrin-i Evvel 1909, s. 1-2.
[45] Ali Osman Koçkuzu, *Bir Müderrisin Sürgün Yılları Abdullah Fevzi Efendi*, İstanbul 2010, s. 39.

donanmış İslâm âlemine hizmet eden, savunan ve koruyan kişilerin yetişmesi için büyük gayret gösteriyor, bize de aynı ruhu telkin ediyordu. Meşrutiyetin ilk yıllarında kurduğu Islahı Medârisi bu yüce gayeye ulaşmak amacıyla açmıştı."[46]

Ahmed Ziya Efendi, yetiştirdiği öğrencilerinin olgunlaşmaları ve ideal sahibi olmaları amacıyla hem lisanlarıyla hem de kalemleriyle İslâm'a hizmet etmelerini teşvik etmiş yazılarının Meşrik-i İrfan gibi gazete ve dergilerde yayınlanmasını sağlamıştır.

c. Şeyhzade Ahmed Ziya Efendinin Eserleri

Ahmed Ziya Efendinin kitap ve risale halindeki eserleri, daha çok okuttuğu derslerde öğrencilerine takrir ve imla ettirdiği konularla ilgilidir. Bu kıymetli matbu kitapların yirmi kadar olduğu söylenmektedir.[47] Fakat kaynaklarda varlığından bahsedilen bu eserlerin tamamına ulaşılamamıştır. Kütüphanelerde bulunan matbu eserleri de İslâm Miras hukuku ağırlıklıdır. Konya Yusufağa Kütüphanesinde yaptığımız incelemelerde Islahı Medârisi İslâmiyede okuttuğu ders kitaplarının üzerlerinde ince talik yazısıyla notlarına rastladık. Bu ilmi notların ayrıca ele alınıp incelenmesinin Ahmed Ziya Efendinin ilmi seviyesini ortaya çıkarmada yararlı olacağı kanaatindeyiz.

Ahmed Ziya Efendinin ulaşabildiğimiz matbu eserleri şunlardır:

1. Kavâid-i Külliye Şerhi: Mekteb-i Hukuk'ta ders olarak okuttuğu ve teksir notu olarak da öğrencilerine verdiği bu eser, Mecelle'nin ilk yüz maddesi olan İslâm Hukuk prensiplerini yani külli kaideleri ele almıştır. Eser, Ali Osman Koçkuzu hocamız tarafından 1960'lı yıllarda bir kitap mezadında 100 sayfalık teksir halinde bulunmuş 1996 yılında "İslâm Hukukunun Genel İlkeleri (Kavâid-i Külliye Şerhi)" adıyla yayınlanmıştır.[48]

2. Emâli'l-Vesâyâ:[49] Şeyhzade Ahmed Ziya Efendi'ye ait "Emâli'l-Vesâyâ/Vasiyet Notları", İslâm miras hukukunda vasiyeti konu almıştır. Eser basılmadan önce Ahmed Ziya Efendi tarafından Konya Mekteb-i Hukukta ders

[46] Koçkuzu, *Sürgün Yılları*, s. 40-1.
[47] Konya 1973 İl Yıllığı, s. 313; Selçuk Es, Konya Ansiklopedisi.
[48] Ahmed Ziya Efendi, *İslâm Hukukunun Genel İlkeleri (Kavâid-i Külliye Şerhi),* (Tercüme: Prof. Dr. A.Osman Koçkuzu), Esra Yayınları, İstanbul 1996, s. 6-7.
[49] Eser hakkında yapılan makale çalışması için bkz: İsmail Bilgili, "Şeyhzâde Ahmed Ziya Efendi'nin Hayatı ve "Emâli'l-Vesâyâ" Adlı Eseri", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 12, (2008), s. 301-344.

olarak okutularak hukuk fakültesi öğrencilerine imla ettirilmiştir. Eserin aslı Osmanlıcadır. Eser, Mecelle mantığı ile toplam seksen sekiz madde halinde yazılmıştır.

3. Emâli'l-Ferâiz: İslâm Miras Hukuku konularını ve çözüm örneklerini ele alan 82 sayfalık bir eserdir. Osmanlıca Türkçesiyle yazılmış, Konya Meşrik-i İrfan matbaasında 1326/1328, miladi 1910 tarihinde basılmıştır. Eserin matbu nüshaları Konya Koyunoğlu Müzesi ve Konya Hayra Hizmet Kütüphanesinde[50] bulunmaktadır. Kitap, önsöz niteliğinde beş sayfalık bir giriş ile başlayıp üç sayfalık bir mukaddime ile devam etmektedir. Sonra miras konularını "Tereke ve Ahkâmı" başlığı altında ele alan kitapta, miras meselelerinin çözümleri tablolar halinde verilmiştir. Miras konuları "Mefkûd" başlığı ile sona erer. Kitabın sonunda bitirme tarihi olarak şu kayıt düşülür: 4 Cemaziye'l-Evvel Sene 327 ve 9 Haziran Sene 325.[51]

4. Ücâletü'l-Ferâiz: İslâm Miras Hukuku konularını çok kısa, özet mahiyetinde ele alan bu eser Osmanlıca Türkçesiyle 9 sayfa olarak yazılmış olup Hayra Hizmet Kütüphanesinde[52] bulunmaktadır.

5. Sülâfetü'l-Ferâiz: İslâm Miras Hukuku konularını Arapça beyitler halinde 12 sayfada özetleyen eser, bir bakıma Ücâletü'l-Ferâiz adlı kitabın Arapça manzum halidir. Konu başlıklarını ve metinlerini karşılaştırdığımızda tıpatıp bir benzerlik görülmektedir. Sayfa altlarına Arapça kelimelerin Osmanlıca Türkçesi de verilerek eserin anlaşılması kolaylaştırılmıştır. Eser, Hayra Hizmet Kütüphanesinde[53] bulunmaktadır.

6. Kasîde-i Ziyâiyye (Dâliyye): Kaside-i Ziyâiye olarak bilinen Kaside-i Dâliyye 27 beyittir. Ahmed Ziya Efendi bu kasidesini Arapça olarak henüz gençlik yıllarında iken Hz. Peygamber (s.a.v)'e olan sevgi ve hasretini, Onun ravzasına kavuşma arzusunu ifade etmek amacıyla yazmıştır. Kasidesinin kafiyesi "dâl" harfi olduğu için kasideye "el-Kasîdetü'd-Dâliyye" de denmiştir. Fakat halk arasında müellifin ismine izafe edilerek anıldığı için kasideye,

[50] Hayra Hizmet Kütüphanesi, Bozkırlı Mustafa Hoca Kitapları, Tasnif No: 15065/1.
[51] Eserin sonunda yer alan Rumi '9 Haziran 1325' tarihe göre; eserin tamamlanması Hicri 3 Cemaziye'l-Ahir 1327, Miladi ise 22 Haziran 1909 tarihine denk gelmektedir. Fakat yine eserin sonunda yer alan Hicri '4 Cemaziye'l-Evvel 1327' tarihe göre eserin tamamlanması Rumi 11 Mayıs 1325, Miladi 24 Mayıs 1909 tarihine denk gelmektedir.
[52] Hayra Hizmet Kütüphanesi, Bozkırlı Mustafa Hoca Kitapları, Tasnif No: 15065/2.
[53] Hayra Hizmet Kütüphanesi, Bozkırlı Mustafa Hoca Kitapları, Tasnif No: 15065/3.

"Kasîde-i Ziyâiyye"[54] denilmektedir. Kasidenin Abdullah Fevzi Tanrıkulu[55], Fahri Kulu[56], Himmet Mercan, İlhan Armutçuoğlu[57] ve Ahmet Gürtaş[58] tercümeleri bulunmaktadır.

7. Kasîde-i Lâmiye: Ahmed Ziya Efendi bu kasidesini 44 beyit halinde yazmıştır. Kasidenin 22'den 44. beyte kadar olan kısmı Veli Sabri Uyar'a (v. 1954) ait (25,5 x 15,5) ebadındaki defterin "Kasîde-i Ziyâiyye" den sonraki bölümünde bulunmaktadır.[59] Kasidesinin kafiyesi "lam" harfi olduğu için kasideye "el-Kasîdetü'l-Lâmiye" denilmiştir. Kaside-i lâmiyenin 44 beyitlik tam metni Ahmed Kudsî Eminoğlu Hoca Efendinin internetteki sitesinde mevcuttur.[60]

Ahmed Ziya Efendinin tespit edebildiğimiz bu eserleri dışında hadisi şerifleri not ettiği küçük bir el yazma defteri ile fıkıh usulüne dair notları Konya Koyunoğlu müzesinde bulunmaktadır.[61] Ahmed Ziya Efendinin dergi ve gazetelerde çıkmış makaleleri de bulunmaktadır. Genellikle dönemin konularına yer verdiği makalelerinde eğitim ve siyaset meselelerine de değinmiştir.[62]

B. Hasan Kudsî Efendi Hayatı ve Eğitimi

Osmanlının son dönemlerinde Konya'da yetişen Hasan Kudsî Efendi, mürşit müderris kimliğiyle bilinen âlimlerdendir. Islahı Medârisi İslâmiye gibi esaslı eğitim kurumlarında müderrislik yaparak medrese eğitimine katkı sağladığı gibi kız çocuklarının medresede eğitim alamadığı bir dönemde onların eğitimiyle de bizzat meşgul olmuş, evinin odalarını her birine dershane yaparak günlük derslerini takip etmiştir.[63]

[54] Gürtaş, a.g.m, s. 100.
[55] Veli Sabri Uyar Defterleri Koyunoğlu Kütüphanesi d.no:15201 kayıtlı yazma eser.
[56] Ali Osman Koçkuzu, *Haydin Basalım İzlere*, Konya 2008, 179-181.
[57] İlhan Armutçuoğlu, *Ahmed Ziya Efendi Kaside-i Ziyâiyye Tercüme*, Erkam Neşriyat 1983,
[58] Kaside tercümesiyle birlikte merhum Ahmet Gürtaş hoca tarafından makale olarak Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dergisinin 9. Sayısının 81-149 sayfalarında yayınlandı.
[59] Bu defter Ahmet İzzet Koyunoğlu Müzesinde 9203 numarada kayıtlıdır.
[60] http://a-Kudsî.tripod.com/; http://www.angelfire.com/ak5/eminoglu/siir.htm.
[61] Bu iki defter üzerinde Ali Osman Koçkuzu hocamız incelemede bulundu. Defterlerin Ziya Efendi'ye ait olduğu kanaatindedir.
[62] Ahmed Ziya Efendinin hayatı ve eğitimciliği hakkında daha geniş bilgi için bkz: Ahmet Gürtaş, "Şeyhzâde Ahmed Ziya Efendi ve Kasîde-i Dâliyyesi", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 9, (1999), s. 81-149; İsmail Bilgili, "Şeyhzâde Ahmed Ziya Efendi'nin Hayatı ve "Emâli'l-Vesâyâ" Adlı Eseri", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 12, (2008), s. 301-344.
[63] Bu bilgiyi Hasan Kudsî Efendinin yakın akrabalarından Rukiye (Uz) hala ile yaptığımız röportajla elde ettik.

a. Hasan Kudsî Efendinin Hayatı

Hasan Kudsî Efendi, Memiş Efendinin altıncı oğlu olarak 1847 yılında Bozkır Hocaköy (Üçpınar)'de doğmuştur. Babasının vefatından sonra ağabeyi Muhammed Bahâuddin Efendi ile birlikte 1862 yılında Konya'ya hicret etmiştir.[64]

Hasan Kudsî Efendi Konya'da Alaybeyi Mehmet Efendinin kızı Hatice Hanımla evlenmiş, Hatice Hanımdan sırasıyla Ali Rıza Kudsî Efendi, Ismet Hanım (Yücesoy) ve Sıddîka Hanım (İzi) isminde bir erkek iki kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Hatice Hanım vefat edince Alaybeyi Mehmet Efendinin diğer kızı Safiye[65] Hanımla nikâhlanmış, Safiye Hanımdan da Ahmet Ferit Efendi (Ülgen) ve Hatice Hanım (Tanrıkulu) adında iki çocuğu dünyaya gelmiştir. Hasan Kudsî Efendi, Havva Hanım da vefat edince Bozkır'ın Akça Pınar Köyü Kasaplar sülalesinden Hediye Hanım[66] ile evlenmiş, bu evliliğinden Sekine Hanım ve Refika Hanım (Alkan) isminde iki kızı olmuştur. İlk iki hanımı Konya'da vefat edip Hacı Fettah mezarlığında defnedilmiş, üçüncü eşi Hediye Hanım ise Şam'da vefat ederek Mevlana Halid türbesi yakınına defnedilmiştir.[67]

Hasan Kudsî Efendi 1921 yılında Konya'da vefat etmiştir. Kabri Hacı Fettah Kabristanında büyük ağabeyi Muhammed Bahâuddin Efendinin türbesinin sol tarafındadır. Mezar taşında vefatı 1919 yılı olarak belirtilmiş ise de Fahri Kulu Hoca Efendinin Hasan Kudsî Efendi için yazdığı Mezartaşı Kitabesinde vefatı hicri 5 Rebiulevvel 1340 olarak kaydedilmiştir. Bu tarih miladi 6 Kasım 1921'e denk gelmektedir. Fahri Kulu Hoca Efendinin mezar taşına yazdığı kitabede şu ibareler vardır:

"Rûh-i Kudsîleri uçtu yükselerek Mevlâ'ya

---

64 Bahâuddin Efendinin Konya'ya hicreti kabir taşının ayakucu kısmında şu ifadelerle kayıtlıdır: "Ve sene 1279'da Konya'ya hicretle…" Hicri 1279, miladi 1862 yılına tekabül etmektedir.

65 Konya Vilayeti Nüfus Müdüriyeti Zühtü imzasıyla Ahmet Ülgen adına verilen 'Nüfus Cüzdanı Sureti'nde annesinin adı Safiye olduğu belirtilmektedir. Ayrıca Konya Valiliği Merkez İlçe Nüfus Müdürlüğü nüfus müdürü Şerife Bozal'ın imzası ve 'aslının aynıdır' ifadesiyle tasdik edilerek verilen Hasan Kudsî Efendiye ait belgede de annesinin Safiye olduğu kayıtlıdır. İlgili belge makalenin sonunda ek olarak verilmiştir. Fakat akraba arasında Havva Hanım olarak bilinmektedir.

66 Hediye Hanım merhum Prof. Dr. Faruk Sümer (v.1995)'in halasıdır. Faruk Sümer hakkında geniş bilgi için 2005 yılında Fatma Uğurlu tarafından Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı'nda hazırlanan "Prof. Dr. Faruk Sümer'in Hayatı ve Eserleri" başlıklı yüksek lisans tezine bakılabilir.

67 Mahmut Sural, "50 Yıl Önceden Bu Yana Her Yönüyle Konya", *Yeni Konya Gazetesi*, (11 Eylül 1975), s.3.

Cism-i hissiyeleri müştak mı refik-i a'lâya
Vasl-ı didârı rubûbiyet olan bu gibi kâmiller,
Fasl-u farkı geçmiş olur sağ iken
Ölüm acıları nefsin tadacağı şerbet
Ehl-i kalb içmiş olup dünyada savdı nevbeti
İşte ölmezden ölmüş olan pir-i cihân
O kadar fazl u kemâlâtı ile bu yerde nihân,
Ca-nişîn olmuş idi şeyhi Bahâuddin'e
Şeyhlik yapmış idi Hoca Ziyaeddin'e
Muhy-i din kutb-i vücud Şeyh Memiş Efendizâde
Hasan Kudsî Efendi 1340'da oldu bu hayattan âzâde."
5 Rebiulevvel 1340[68]

Veli Sabri Uyar, Hasan Kudsî Efendi için: "İlm-i tasavvufta ve funûn-u âliyede yektâ ve bîhemta idi. Fazl-u irfânına nihâyet yok idi. Zamanın kutbu idi. Âbid ve zâhid, mezinne-i kirâmdan ve ulemâ-i âmilinden ve sülehây-ı ümmetten ve erbâb-ı keşif ve ehl-i halden bir zat nâdiru'l-vücûd olup 1921/h. 1340 yılında vefat etmiştir" demiştir.[69]

Hasan Kudsî'nin oğullarından Ali Rıza Kudsî Efendi (v. 1956) de zamanın büyük âlimlerindendi.[70] Hasan Kudsî Efendinin soyu, oğlu Ahmet Ferit (Ülgen) Efendiden Ülgen, oğlu Ali Rıza Kudsî Efendiden Eminoğlu ve Çığıl, kızı Hatice Hanımdan Tanrıkulu ve Özparlak, kızı Sıddîka Hanımdan İzi ve Tutan, kızı Sekine Hanımdan Eminoğlu ve Hidayetoğlu, kızı Ismet Hanımdan Yücesoy, kızı Refika Hanımdan Altan, Kulu ve Büyükyılmaz soy isimleriyle devam etmiştir.

b. Hasan Kudsî Efendinin Eğitimi

Hasan Kudsî Efendi ilk eğitimini Bozkır'da iken büyük ağabeyi Bahâuddin Efendiden almıştır. Bahâuddin Efendi kendisine ameli ve nazari

[68] Koçkuzu, *Haydi Basalım İzlere*, s. 423.
[69] Veli Sabri Uyar, "Hattatlar Armağanı", *Konya Halkevi Dergisi*, Haziran-Temmuz 1948, s. 55.
[70] M. Ali Uz, "Bozkır'ın Yetiştirdiği Değerler Bozkırlı Bazı Din ve İlim Adamları, Araştırmacı-Yazarlar", *Bozkır'ın Dünü ve Bugünü Sempozyumu*, Konya 2007, s. 220.

ilimlerden usûl, füru ve özellikle de Hz. Peygamber (s.a.v)'in hadislerini tahkik ederek rivayet etme konusunda icazet vermiştir.[71]

Hasan Kudsî Efendi, Bahâuddin Efendi ile Konya'ya yerleştikten sonra eğitimini Konya Müftüsü Kadınhanılı Hüseyin Efendi (v. 1312/1894)[72], Ba'lebekke müftüsü olarak bilinen Muhammed Hibetullah bin Mahmud Nâcî[73] ve Hüseyin Feyzi ibn Mustafa Efendi Kadınhânî'de devam ettirmiş, Kaside-i Bür'e okuma icazetini ise Yalvaçlı İbrahim Selami bin Muhammed'den almıştır.[74] İlmî ve ahlakî bakımdan kendini yetiştiren Hasan Kudsî Efendi hat sanatını Alâiyeli Abdulgânî Vehbi Efendi'den öğrenmiştir. İyi bir hattat olduğu bilinen Hasan Kudsî Efendinin ney üflediği de aktarılmaktadır.[75]

Hasan Kudsî Efendi Paşadairesi ve Islahı Medârisi İslâmiye medreselerinde müderrislik yaparak pek çok öğrenci yetiştirmiştir. Şeyhzade Ahmed Ziya Efendi, Muhammed Rıfat Efendi, hattat Hacı Abdülkadir Efendi (v.1915),[76] hattat ve hakkâk Halid Efendi (v. 1937)[77] bu öğrencilerinden bazılarıdır.

Müderris olduktan sonra zahiri ve batini ilimlerle mücehhez olduğu halde münzevi bir hayatı tercih etmiş, siyasetle ilgilenmemiştir. Ayrıca Uzun yıllar Kapu Camii ve İplikçi Camii'nde vaizlik yaparak halkın takdir ve sevgisini kazanmıştır. Hasan Kudsî Efendi büyük ağabeyi Bahâuddin

[71] Hasan Kudsî Efendinin babası Bahâuddin Efendiden ilmi ve hadis rivayeti icazeti aldığına dair bilgi Ahmed Ziya Efendi'nin Ali Rıza Kudsî Efendi'ye verdiği ilmi icazette yer almaktadır. Bu icazet Koyunoğlu Müzesi, No:37023'de bulunmaktadır.

[72] Mahmud Sural, "50 Yıl Önceden Bu Yana Her Yönüyle Konya", *Yeni Konya Gazetesi*, (17 Eylül 1975). Kadınhanılı Arıcızâde Hacı Hüseyin Efendi 1823 yılında Saîdeli'nde doğdu. Babası Hacı Hafız Mustafa Efendidir. Sıbyan mektebini bitirdikten sonra hafızlığını tamamladı. Zamanın büyük âlimlerinden ders ve icazet alarak kendisini yetiştirdi. Konya İplikçi Camiinde talebelere dersler vermeye başladı. Daha sonra Şerafettin Camii bitişiğindeki Ziyâiye Medresesinde müderris oldu. Uzun yıllar bu medresede çalışarak 840 talebeye icazet verdi. Vakarlı, az konuşan, fasih bir ifadeye sahipti. 1886-1894 yılları arasında Konya müftüsü olarak görev yaptı. Rumî 11 Temmuz 1310 / 23 Temmuz 1894'te 73 yaşında vefat etti. Cenazesi Şems Mezarlığı'na defnedildi. 1948 de Şems Mezarlığı park yapılınca kabri Musalla Mezarlığına nakledildi. (http://www.kadinhani.bel.tr/belediye/unluler.htm; http://www.ahmednuriefendi.com/ subpage. asp?id=15)

[73] Bu hocasından hadis ilmi almıştır. (İcazet, Koyunoğlu Müzesi No: 35760).

[74] Hasan Kudsî Efendinin hocaları, Ahmed Ziya Efendi ve Rıfat Efendiye verdiği müstakil icazet belgelerinden tespit edilmiştir. Her iki icazet de Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesinde bulunmaktadır.

[75] Ney üflediğine dair bilgi, Hasan Kudsî Efendi'nin torunu Emel hanımın eşi Ahmet Selahattin Hidâyetoğlu hocamızdan alınmıştır.

[76] Veli Sabri Uyar, "Hattatlar Armağanı", *Konya Halkevi Aylık Kültür Dergisi*, sy. 110, s. 6.

[77] Veli Sabri Uyar, "Hattatlar Armağanı", *Konya Halkevi Dergisi*, sy. 116-117, s. 59.

Efendinin halifelerinden[78] ve Nakşibendî tarikatının Halidî Müceddidî kolunun mürşitlerinden olmuştur. [79]

Hasan Kudsî Efendinin günümüze ulaşan herhangi bir eseri bilinmemektedir. Kur'anı Kerim'i bir bütün olarak yazdığı ve orijinal yazma nüshasının ahfadında bulunduğu ifade edilmektedir.[80]

II. İcazet Belgesi ve Belgenin Değerlendirmesi

Bu bölümde icazet hakkında genel bilgi verilip makaleye konu olan icazet belgesi değerlendirilecektir.

A. İcazet Belgesi

İcazet, bir şeyi uygun görmek, geçerli saymak, helal kılmak, onaylamak ve izin vermek anlamına geldiği gibi izin, diploma ve olur anlamlarına da gelmektedir.[81] İcazet, İslâm Hukukunda hukukî bir işlemin sonuç vermesi için hak sahibinin yapılan işlemi onaylayarak geçerli ve bağlayıcı hale getirmesi demektir. Belge özelliğini taşıyan icazet, verilen kişinin yetenek ve hizmet alanını ispat eden bir delil, İslâmî eğitim ve öğretimde akademik seviyedeki diplomaları, sanat ve meslekte yeterlilik için gerekli izin ve onayı ifade eden bir terimdir.[82]

Medrese usulüne göre icazet, hocanın öğrencisine, okuttuğu kitap, ders veya tamamlattığı eğitim ve öğretimi ispat eden belgedir. İcazet, kişinin sosyal ilişkilerinde ilim ve meslek bakımından yeteneğini tanıtan ve ispatlayan bir hüviyet görevini de yerine getirmiştir.[83] İcazette verilen belgeye icazetname, icazet veren hocaya mücîz, icazet verilen öğrenciye ise mücâz denilmiştir.[84]

---

[78] İsmail Bilgili, Ahmet Çelik, *Muhammed Kudsî*, s. 117; Ali Çoban, *19. Yüzyıl Osmanlı Şeyhlerinden Bozkırlı Muhammed Bahâeddin Efendi ve "İkazu'n-Nâimîn" Adlı Eserindeki Tasavvuf Anlayışı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 30.

[79] Veli Sabri Uyar, "Hattatlar Armağanı", *Konya Halkevi Dergisi*, sy. 115-116 (Haziran Temmuz, 1948); "Konya Bilginleri", *Konya Halkevi Aylık Kültür Dergisi,* sy.121-122, (Ekim Kasım 1948), s. 41.

[80] Bu bilgi, Hasan Kudsi'nin kızı Sıddîka hanımın torunlarından Hasan Hüseyin İzi beyden alınmıştır.

[81] Abdullah Yeğin, Abdulkadir Badıllı, Hekimoğlu İsmail, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat*, İstanbul 1985, s. 421.

[82] Mustafa Öcal, "Türkiye'de Kur'an Eğitim ve Öğretiminde Görülen Gelişmeler ve Bir İcazetname Örneği", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 2, (2004/13), s.103.

[83] Hüseyin Atay, "Fatih Süleymaniye Medreseleri Ders programları ve İcazetnameler", *Vakıflar Dergisi*, sy. XIII, (1981), s. 188.

[84] Yeğin, *Büyük Lügat*, s. 694, 692.

İcazet, kişinin sahip olduğu bilgiyi ve öğrenim derecesini belirttiğinden hedefine zaman kaybetmeden ulaşmasına kolaylık sağlamıştır. İcazet aynı zamanda elde edilen bilginin ve ehliyetin sağlamlığını belirtmesi bakımından da önem arz etmiştir. Zira icazetle bilginin, şifahi değil belli bir disiplin içerisinde ilke ve kurallara dayanılarak alındığını göstermektedir. Bu sebeple ilim dünyasında icazet usulüne büyük önem verilmiştir.[85]

Hicri ikinci asırdan itibaren Müslümanların ilimleri sistemleştirme gayretleri esnasında hadis öğrenme ve nakletmede başlangıçtan beri uygulanan sema ve kıraat usulleri yanında icazet yolu da kabul edilmiştir. İlk muhaddisler hadis öğrenimini kolaylaştırmak ve hadis kültürünün yayılmasına hizmet etmek amacıyla icazet verme ve alma yolunu benimsemişlerdir.[86] Hadis sahası dışında, fetva, fıkıh, tedris, tıp, ferâiz, hat (yazı) alanlarında icazet verildiği gibi, tarikat icazeti, sanat ve meslek icazeti vb. başka alanlarda da verilmiştir.[87]

Önceleri 'öğretimsiz verilen izin ve izin belgesi' anlamında kullanılan icazet terimi medreselerin kuruluşundan sonra 'belli bir eğitim disiplini içinde bilgi ve rivayet nakletme yetkisi tanıyan belge' anlamında kullanılmaya başlanmıştır. İslâm toplumunda ihtiyaç duyulan fakihlerin yetiştirilmesi de belli bir öğrenimden sonra sözlü olarak verilen icazetlerle sağlanmıştır. Fıkıh öğretiminin zamanla medreselerde sistemleşmesi üzerine fıkıh tedrisine izin verildiğini belgeleyen icazet ortaya çıkmıştır. İcazet Osmanlı Devletinde 1914'te İstanbul'da düzene konulan Daru'l-Hilafeti'l-Âliye medreselerinin âli kısmı şubelerinde "icazetname" adıyla resmileşmiş, icazetnameyi alanlar müderris, fıkıh icazeti alanlar da kadı ve müftü olmuştur.[88]

Medreselerde verilen icazet, günümüz üniversite öğrenimi diplomasına denk bir belgedir. Türkiye Cumhuriyeti, Milli Eğitim Bakanlığı Tevhid-i Tedrisat Kanununun kabulü olan 3 Mart 1924 tarihinden önce verilen icazetnameleri en azından dört yıllık lisans mezunu belgesi olarak onaylamıştır. Medreselerin eğitimi günümüz yüksek din öğretimi veren fakültelerle karşılaştırıldığında seviyenin bugünkünden hiç de aşağı olmadığı

[85] Atay, a.g.m, s. 188.
[86] Akpınar, a.g.m, XXI/394.
[87] Öcal, a.g.m, s. 103.
[88] Akpınar, a.g.m, XXI/394-397.

görülür. Bu sebeple Milli Eğitim Bakanlığı eski icazetleri dört, ihtisası altı yıllık yüksek öğrenim olarak değerlendirmiştir.[89]

İcazetler, âlim silsilesine yer verdiğinden, tarihi ve hocaların kısa hal tercümelerini bizlere sunmaktadır. İlme verilen değer, öğrenciye yapılan nasihat ve dualar ile ilim öğrenme yolları icazetlerde öne çıkan konulardır. İcazetler, aynı zamanda sosyal hayatın oluşumuna katkı sağlayan kişinin kendisi için acizlik ifadeleri ile âlime yönelik saygı, övgü ve takdir temalarını da işlemektedir. İncelediğimiz icazet belgesinde müderris Hasan Kudsî Efendi kendisini 'aciz, fakir, eksiği çok, âlimlerin ve hocaların ayaklarının tozu' şeklinde nitelendirip tevazu göstermiştir. Hocalarını da 'zeki, irfan ve anlayış sahibi, edip, mükemmel, ilimde derya, kibar, cana yakın, zamanın âlimi, olgun, âlimlerin gözünün kaynağı, ariflerin kutbu, dinin hizmetçisi, nefsi mutmainne sahibi' gibi özelliklerle vasıflandırıp saygısını izhar etmiştir.

Osmanlılarda özellikle medreselerde eğitim ve öğretimini tamamlayan öğrencilere gerektiğinde hocalık yapabilmeleri için müderrisler tarafından verilen icazette bazen öğrencinin hangi dersleri okutabileceği de belirtilmiştir.[90]

Bazı sanat ve meslek icazetleri dışında bütün icazetler Arapça yazılmıştır.[91] Osmanlıca Türkçesiyle yazılan icazet örnekleri[92] oldukça sınırlıdır. İcazet adabında daima öğrenci hocasından icazet talebinde bulunmuştur.[93] İcazet metninin tamamı hocanın ifadelerinden oluşmuştur. Hoca icazette hem kendisini hem öğrencisini hem de hocasını ve hocalar silsilesini anlatmıştır. Hocalarından bahsederken isimlerin arasına her yerde kolay bulunmayan küçük bilgiler de yerleştirmiştir.[94]

[89] Atay, a.g.m, s. 193. Hüseyin Atay, makalesinin dipnotlarında örneklerini sunmaktadır. Bunun bir diğer örneği de Ahmed Ziya Efendinin öğrencisi Abdullah Fevzi Tanrıkulu'na verdiği icazetin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1942 yılında onaylanarak yüksek öğrenime denk kabul ettiği belgedir. Belge icazet Diyanet işleri Başkanlığı arşivinde saklanmaktadır.
[90] Atay, a.g.m, s.188.
[91] Akpınar, a.g.m, XXI/398; Hasan Akdağ, "İcâzetnâmeler ve Erzurum'da Ahmet Şevki Efendiye Verilen Bir Hat İcâzetnâmesi", *EKEV Akademi Dergisi*, (2008/12), sy. 35, s. 105.
[92] Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınan icazet örneklerinden biri için bkz: Vahit Göktaş, "Kelâmî Dergâhı Postnişini Es'ad Efendi ö. 1931)'nin Bâyezid Dersiâmlarından Ali Yektâ Efendiye Verdiği Nakşî-Kâdirî İcazetnâme", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, (2002/3), sy. 9, Temmuz-Aralık 2002, s. 267-272.
[93] Durmuş Arslan, "Kıraat İlminde İcâzetnâme Geleneği ve Bir İcâzetnâme Örneği", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt VII/2, (2003), s. 291. Durmuş Arslan'ın bu makalesi özellikle icazetnâmenin içeriği konusunda ayrıntılı bilgi sunmaktadır.
[94] Atay, a.g.m, s.196.

İslâmi gelenekte öğrenimi sonunda ilmi ehliyeti görülen kimseye icazet verilmesi dini ve ahlaki bir yükümlülük, verilmemesi ise bir hak ihlali olarak karşılanmış icazet verme karşılığında ücret almak caiz görülmemiştir.[95] Bu husus günümüzde yeniden yorumlanarak öğreticinin geçimini sağlamada başka imkânı olmadığı takdirde ücret almasının cevazına hükmedilmelidir.

İcazetlerin bir şekil ve ifade usulü bulunmaktadır. İcazetler besmele, hamdele ve salvele ile başlar; ilim, ayet ve hadislerle övülür; senedin önemine değinilir; öğrencinin ve hocanın isimleri yazılır; okutulan ilimler ve eserlerin adları kaydedilir. Öğrencinin adıyla başlayan icazet, hocası, hocasının hocası olarak bazen meşhur bir âlimde, çoğunlukla da Hz. Muhammed (s.a.v)'de, bazen de Allah'ta son bulur. Böylece ilmin kaynağının Yüce Allah olduğu belirtilmiş olur. İcazette hoca öğrencisinden kendisini unutmamasını, bağışlanması için Allah'a dua etmesini rica eder. Hoca, öğrencisine bundan sonraki hayatında uyması gerekli esasları nasihat kabilinden hatırlatır. Sonunda da hocanın mührüyle icazetin veriliş tarihi yer alır.[96] Bu usul genellikle her icazette bulunmaktadır. Makalemize konu olan icazette ise hocanın ismiyle birlikte mührü her bölümün sonunda bulunmakta; fakat icazetin veriliş tarihi yer almamaktadır.

İcazetler hangi dönemde ne tür ilimlerin okutulduğunu, âlimlerin ne denli itibar gördüğünü, hangi eserlerin ön plana çıkarıldığını göstermesi açısından da önemli belgeler olmuştur. İlim kaynağının elde edilme yolunun belirtilmesi icazetlere ayrı bir değer katmıştır. İlim kaynağının bilinmesi, günümüz eğitim ve öğretiminde diplomanın alındığı kuruma göre kişinin ilmi seviyesinin tayin edilmesi gibidir. Özellikle görevlendirmelerde diplomaya yani nereden mezun olduğuna bakılması yaygın bir uygulamadır. Zira kişinin kalitesini tespitte, öğrenim gördüğü kurum ayrı bir referans olarak görülmekte ve görevlendirmelerde tercih sebebi olmaktadır.

İncelediğimiz icazet belgesinde icazet alan Ahmed Ziya Efendi tespit edebildiğimiz kadarıyla sadece babası Muhammed Bahâuddin Efendi ve amcası Hasan Kudsî Efendiden icazet almıştır. Bu icazetlerden elimizde belge olarak Hasan Kudsî Efendiden aldığı icazet bulunmaktadır. Ahmed Ziya

[95] Akpınar, a.g.m, XXI/399.
[96] Atay, a.g.m, s. 188-9; Akpınar, a.g.m, XXI/398.

Efendinin İstanbul'da gördüğü eğitim ve öğretimden icazet aldığına dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Babası Bahâuddin Efendiden icazet almış olmasına rağmen belgesi temin edilememiştir. Fakat bu konuyla ilgili bilgiyi Ahmed Ziya Efendinin öğrencilerinden Abdullah Fevzi Tanrıkulu'ya verdiği icazet metninde görmekteyiz. İcazetin iki ayrı yerinde babasından icazet aldığını belirtmektedir. Bu ifadelerden biri şu şekildedir;

"Aynı şekilde ona tefsir, hadis, fıkıh, usul, beyan, kelam ilimlerine kadar nakli ve akli ilimlerin tamamından hocam, babam, ilimlerin deryası Muhammed Bahâuddîn (k.s)'den bana icazet verdiği şekilde icazet verdim."[97]

B. İcazet Belgesinin Değerlendirmesi ve Fıkıh İcazet Silsilesi

Ahmed Ziya Efendinin amcası Hasan Kudsî Efendiden aldığı icazet [98] ayrıntılı ilmi icazete bir örnektir. İcazet belgesi, fıkıh, hadis, tefsir ve diğer ilimlerle birlikte hatm-i hacegân yapmayı da kapsamıştır. Fıkıh, hadis, tefsir icazetleri ise müstakil silsilelerden oluşmuştur.

İcazet belgesinin ayrıntılı değerlendirmesini sunmadan önce belgeden yapılabilecek çıkarımlar ile belgenin diğer icazetlere göre farklılık arz eden yönlerine değinilmesi yararlı olacaktır.

Osmanlı medreselerinde henüz yirmi yaşına varmadan bir öğrencinin üniversite mezunu seviyesinde icazet alması, yirmi üç yaşında da müderris kimliğine sahip olarak icazet vermesi medreselerin eğitim düzeyini göstermesi açısından önemlidir. Ele aldığımız icazet belgesinde icazet alan Ahmed Ziya Efendi bunun bir örneği olmuştur. Zira o genç yaşta icazet aldıktan bir dört-beş yıl sonra 1896 yılında henüz yirmi üç yaşında iken hocası Hasan Kudsî Efendinin oğlu Ali Rıza Efendiye (v. 1956) icazet[99] vermiştir. 1882 yılında doğmuş olan[100] Ali Rıza Efendi de on dört yaşında tam icazet belgesi almış olmaktadır. Bu ise takdire şayan bir durum olup, son dönemlerinde bile Osmanlı medreselerinin bir kısmının ilme kaliteli hizmet sunmaya devam etmesi olarak değerlendirilmelidir.

---

[97] Bu icazet Diyanet işleri Başkanlığı arşivindedir.
[98] Hasan Kudsî Efendi'nin Ziya Efendi'ye verdiği ilmi icazetin fotokopi nüshası için bakınız; Koyunoğlu Müzesi, No:35760.
[99] Ziya Efendi'nin Ali Rıza Kudsî Efendi'ye verdiği ilmi icazet, Koyunoğlu Müzesi, No:37023'da bulunmaktadır.
[100] Mehmet Eminoğlu, *Osmanlı Vesikalarını Okumaya Giriş*, Ankara 2007, s. 165.

İcazet belgesinde nasihatler kısmına diğer icazet belgelerine göre oldukça geniş yer verilmiştir. Bu nasihatlerin icazet belgesinde yer alması belgeye ihtiyaç duyulan veya incelenen her zamanda nasihatlerin de gündeme gelmesine zemin hazırlayacaktır. Dinin nasihatten ibaret olduğu hatırlanırsa belgede nasihatin yer almasının değeri daha iyi anlaşılmış olur.

Belge, diploma hüviyetini taşımakla birlikte, tavsiye mahiyetinde dünya ve ahiret hayatı için dikkat edilmesi gereken umdelere yer vermekte, diğer icazetlere göre daha fazla ayet ve hadisle konuya vurgu yapmaktadır.

Belgede hoca silsilesine, özellikle de fıkıh icazetindeki hoca silsilesine ayrıntılı yer verilmiştir. Bu da Osmanlı Devletinin son dönemlerinde medreselerde fıkıh ilmine daha fazla önem verildiğini göstermektedir.

İcazet belgesi diğer icazetlere nispetle daha ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

a. İcazet Belgesinin Değerlendirmesi

Hattat Hasan Kudsî Efendi'nin düzgün hattıyla kaleme alınmış icazet, yirmi dokuz sahife olup Arapça yazılmıştır. İcazet belgesinin anlaşılmasına katkı sağlaması amacıyla icazetle ilgili bazı tespit ve tahlillerde bulunularak belgede yer alan 'Fıkıh İcazeti' liste halinde sunulacaktır.

1. İcazet belgesinde besmele, hamdele ve salveleden sonra Hz. Musa'nın Hızır (a.s) ile buluşma yerine giderken yolda başından geçen olaylarla Hızır (a.s)'a tabi olma isteğinin yer aldığı Kehf suresinin 62-66. ayetleri zikredilmiş;[101] devamında da ilmin ve âlimin önemine işaret eden ayet ve hadislere yer verilmiştir. Ayetlerde bizlere ilim öğrenmek için gerektiğinde yolculuk da dâhil bir takım meşakkatlere katlanılması ve ilim elde etmede hocaya itaat edilmesi gerektiği gösterilmiştir. Musa (a.s)'ın, bir peygamber olup vahiyle bilgilenmesine rağmen -büyük bir kanaatle- Hızır olduğu kabul edilen birine tabi olmak için izin istemesi konuyla ilgili güzel bir örnek olmuştur.

2. Belgede isnadın din için değeri belirtilerek isnat istemenin doğru bir usul olduğu vurgulanmıştır. İlmin aktarılmasında isnadın önemini belirtmek

[101] Mehmet Vehbi Efendinin Nakşibendî Tarikatının Halidiye kolu halifelerinden Bolvadinli Yörükzâde Ahmed Fevzi Efendiye 1321/1905 tarihinde verdiği ilmi icazette Kehf suresinin 62-66. ayetlerinin yer aldığını görmekteyiz. Bkz: İrfan Görkaş, "Bolvadinli Ahmet Fevzi Efendi ve Konyalı Mehmet Vehbi'nin İcazetnamesi", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* s. 252.

üzere İmam Ahmed bin Hanbel'in "İsnat istemek selefin geleneğidir" sözüyle de bu anlayışın sonraki dönemlerde devamını sağlamada yol gösterilmiştir.

3. Belgede Ahmed Ziya Efendi, hocası Hasan Kudsî tarafından ilme olan iştiyakı ve olgunluğu sebebiyle üstün vasıflarla övülmekte, hakkında hayır dualarda bulunulmaktadır.[102] Hocanın öğrencisine dua etmesi ve ondan dua talebinde bulunması icazetlerin büyük çoğunluğunda yer alan özelliklerdendir. Bu yaklaşım 'kendimiz için istediğimiz şeyi kardeşimiz için de isteme' düsturuna yönelik bir anlayıştır ki, toplumsal bütünleşmede çok olumlu katkısı olmuştur.

Öğrencinin ilme teşvik edilmesinde mükâfatın olumlu etkisi büyüktür. İcazette de görüldüğü gibi eğitimci yeri geldiğinde öğrencisini övmeli, kazanmasını istediği sıfatlarla vasıflandırmalıdır. İnsan eğitim ve öğretimi tabiatıyla zordur, kolay değildir. Eğitim ve öğretimde disiplin de göz ardı edilmeksizin eğitimciler tarafından öğrencinin ilme yönlendirilmesi kolaylaştırılmalıdır. Bunun yollarından biri de öğrenciyi müspet yönde motive etmektir. Belgedeki övgü ifadeleri öğrencinin ilme hizmet etmesini sağlamada önemlidir.

4. İcazet belgelerinin genelinde yer aldığı gibi bu belgede de hocanın üstün mütevazılığı görülmektedir. İcazette Hasan Kudsî Efendi büyük bir tevazu örneği sergileyerek kendisini icazet vermeye yetkili kabul etmediği halde Ahmed Ziya Efendinin hüsnü zannını karşılıksız bırakmamak için isteği doğrultusunda ona icazet verdiğini belirtmektedir. Bu da bize ilmin, sahibinin tevazusunu artırması gerektiğine dair güzel bir örnek sunmaktadır.

5. Belgede Hasan Kudsî Efendi aklî, naklî, amelî tüm ilimlerden Tefsir, Hadis, Usul ve Füruun tamamından rivayette bulunmasına icazet vermektedir. Belge genel icazet/icazet-i âmme örneklerindendir. Zira icazette

[102] Eğitimcinin öğrencisine hayır duada bulunması günümüz eğitiminde de kullanılması gerekli, faydalı bir metottur. Eğitimci sadece mücerret eğitim ve öğretimle değil aynı zamanda manevi açıdan da öğrencisini desteklemelidir. Dua da manevi destek olarak çok etkileyici bir yoldur. Son dönem âlimlerimizin hayatlarında bu metodu sürekli görmekteyiz. Bunlardan bir diğer örneği de Hacı Veyiszâde Mustafa Sabri Kurucu Efendinin (v. 1960) Konya İmam Hatip Lisesi öğretmenliği esnasında her vesile ile öğrencilerine dua etmesinde görmekteyiz. Hacı Veyiszâde efendinin kızdan torunu Hasan Küçükaşçı amcadan dinlemiştim; o şöyle anlatmıştı: "Dedem İmam Hatipte hocayken yazılı yapar, gözleri iyi görmediğinden imtihan kâğıtlarını bana okuturdu. Ben okurdum, o da not takdir ederdi. Dedem kâğıdı okumaya başlamadan kime ait olduğunu sorar, ardından da öğrencisine dua ederdi. Hayrettin Karaman hocanın kâğıdına sıra gelince ona öyle dua ederdi ki gözlerinden yaşlar dinmeksizin akardı. Hayrettin Karaman gibi birkaç öğrencisine çok özel dualarda bulunurdu."

okutulan ilim, ders ve hocalarda tafsilata gidilmiş, farklı kollardan hoca silsilelerine yer verilmiştir. İcazette en fazla yer alan kısım, silsilelerin geçtiği bölümlerdir. Hâlbuki icazetlerin genelinde hoca silsilesinde bu denli ayrıntıya gidilmemiştir. Bu da belgeyi diğer icazet belgelerine göre farklı kılan bir özelliktir.

6. Hasan Kudsî Efendi, icazet silsilesinde ilim aldığı hocalarını birkaç koldan sıralamıştır. Bu usul, icazet veren hocanın beslendiği kaynağı öğrenmede sonraki araştırmacılar için önemlidir. Zira icazetlerin bu yönü dönemin ilmi yapısını ve hocaların birbirleriyle olan ilmi bağlantısını ispat etmede önem arz etmekte, icazeti konu hakkında birinci derecede kaynak kılmaktadır.

7. İcazetteki hoca silsileleri birkaç koldan Ebu Saîd Muhammed Hâdimî'ye, oradan da farklı kollardan Hz. Peygamber (s.a.v), Cebrail (a.s) ve her ilmin kaynağı olan Yüce Allah'a ulaştırılmış ilmin esas kaynağının Cenabı Hak olduğuna vurgu yapılmıştır.

8. Hasan Kudsî Efendi icazet belgesinde öğrencisini övdüğü gibi ilim aldığı hocalarını da övmüştür. Silsilede ilk elden ders aldığı hocaları ile Ebu Saîd Muhammed Hâdimî Efendiye ayrıca ve özellikle övgüde bulunmuştur.

9. Hasan Kudsî Efendi hocaları zikrettiği silsileden sonra özellikle de iki ayrı yerde Ahmed Ziya Efendi nezdinde tüm ilim erbabına kapsamlı ve gayet manidar tavsiyelerde bulunmuş, İslâm'ın ana unsurlarına yer vermiştir. İncelediğim icazet belgelerinin hiç birinde bu derece ayrıntılı olarak nasihat edilmemiş, dinin esaslarına yönelik bilgi sunulmamıştır.

İcazetin sadece öğrencinin aldığı ilimleri ispat eden bir belge özelliğini taşıması gerekirken bazı tavsiye ve dinin temel bilgilerinden de icazete yazılması öğretimin yanında eğitimin de hedeflendiğinin bir göstergesi olmuştur. Zira önemli olan her durumda insanların İslâm ahlakıyla donanımını sağlayacak adımlar atılmasıdır. İcazet belgesinde yer alan bu tür bilgiler de kıymetli olan bir belgeye ilave değer katmaktadır. Nasihat kabilinden olan bilgiler sürekli uyarıcı olmaktadır. Her halükarda eğitim,

Peygamberlerin kullandığı bir metottur; örneklerini de ayet ve hadislerde bulmak mümkündür.[103]

10. İcazet belgesinin birinci bölümünde üç icazet silsilesi yer almıştır. Birincisi, Hüseyin Feyzi ibn Mustafa Efendi Kadınhânî'den başlayıp İmamı Azam Ebu Hanife'de tamamlanan 'Fıkıh İcazeti'dir. İcazetin ihtiva ettiği silsilenin oldukça ayrıntılı ve kapsamlı olması, bazı hocaların icazet aldığı birkaç hocayla birlikte yer alması sebebiyledir.

11. Belgedeki fıkıh icazeti silsilesi birkaç koldan Ebu Saîd Hâdimî'ye dayanmaktadır. Bu da Ebu Saîd Hâdimî'nin İç Anadolu ve özellikle de Konya bölgesinde fıkıh ilmi açısından edindiği konumu belirlemede önemli bir göstergedir.

12. Birinci bölümdeki ikinci icazet ise Hasan Kudsî Efendinin hocası Ba'lebekke müftüsü olarak da bilinen, Muhammed Hibetullah ibn Mahmud Nâcî Efendiden başlayıp muttasıl bir senetle Hz. Peygamber (s.a.v)'e kadar ulaşan 'Hadis İcazeti'dir.

13. Birinci bölümün üçüncü icazeti Ahmed Kâzâbâdî'den itibaren başlayıp Hz. Peygamber (s.a.v)'e kadar ulaşan 'Tefsir İcazeti'dir. İcazette ilmin Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından Cebrail (a.s)'den, onun da Yüce Allah'tan aldığı kaydedilmektedir.

14. Belgenin birinci bölümündeki üç icazet tamamlandıktan sonra Hasan Kudsî Efendinin ilmin üç basamağı hakkında verdiği kısa fakat manidar bilgi ve sonunda yaptığı nasihatler dikkat çekmektedir. İlmin basamakları; Allah'ı doğru bir şekilde tanımak, Ona yerli yerince teslim olmak ve gücü nispetinde ona kulluk etmek şeklinde sıralanmış, ilmin bu üç basamağına riayet de İslâm'a sonsuz bağlılık olarak nitelendirilmiştir. İlim sahibi herkesin aynı derecede olamayacağını belirten Hasan Kudsî Efendi, 'her ilim sahibinin üstünde daha üstün bir âlim vardır'[104] ayetiyle bunu desteklemiştir.

15. Birinci bölüm Hasan Kudsî Efendinin imza ve mührüyle tamamlanmıştır.

[103] Yusuf (a.s)'ın hapisteki arkadaşlarının rüyalarını tabir etmeden önce fırsatı değerlendirerek onlara dini tebliğ etmesi bu örneklerden biridir. (Yusuf,12/36-38)
[104] Yusuf, 12/76.

16. İkinci bölümde iki icazet bulunmaktadır. İcazetler Şifâ-i Şerif, Kütüb-i Sitte, Tefsir ile aklî ve naklî ilimleri kapsamıştır. Birinci silsile 'Hadis İcazeti'dir. İcazetin hoca silsilesinin başında Hasan Kudsî Efendinin hocası Muhammed Hibetullah'ın öğrencilerinden Nevşehirli Ahmed Hazım bulunmaktadır. Rivayet zinciri on sekizinci tabakada Hz. Peygamber (s.a.v)'e ulaşmıştır. Senedin sonunda Hz. Peygamber (s.a.v)'den bir hadis rivayet edilerek şu ifadelere yer verilmiştir;

"Hadisin rivayetinde benimle Buhârî arasında on altı ravi vardır. Buhârî'nin âli isnadı üçlüdür. Böylece benimle Hz. Peygamber (s.a.v) arasında yirmi ravi olur. Bu, âli isnad[105] isnadın en üstünüdür. Günümüzde bundan daha üstün bildiğim bir isnat yoktur."

17. İkinci bölümün ikinci icazeti de birincisi gibi 'Hadis İcazeti'dir. İcazet silsilesi Hasan Kudsî Efendinin hocası Muhammed Hibetullah'tan başlayıp Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet edilen bir hadisle sona ermiştir.

18. Hasan Kudsî Efendi ikinci bölümün sonunda yine İslâm'ın umdeleriyle dolu, esaslı nasihatlerde bulunmuştur. Allah'ın Peygamberlerine, Hz. Peygamber (s.av)'in ashâbına yaptığı tavsiyelerden oluşan nasihatlerini önce kendisine, sonra ve özellikle de Ahmed Ziya Efendiye ve diğer dostlarına yaptığını belirtmiştir.

Hasan Kudsî Efendi nasihatlerinde özellikle şu hususlara vurgu yapmıştır:

- Her an Allah'tan çekinmek,
- Sürekli ilimle özellikle de İslâmi ilimlerle meşgul olmak,
- Hz. Peygamber (s.a.v)'in dediği gibi faydasız ilimden uzak kalmak,
- Şüpheli şeylerden sakınmak,
- Vakti israf etmemek,
- Yalan söz ve şahitlikten sakınmak,
- İzzet ve şerefi dünyaya değil Allah'a hizmette aramak,
- İnsanlara karşı merhametli ve güzel ahlâklı olmak,
- Kötülük yapana bile iyilik yapmak,
- Salihlerle arkadaşlık kurmak,

[105] Âli isnat: Hz. Peygamber (s.a.v) ile hadis icazeti veren hoca arasında en az şahsın bulunduğu, senet silsilesi en kısa olan hadistir.

- Allah'ı anmak,
- Gücü yettiğince Allah'a kulluk etmek,
- Her an Allah'ın huzurundaymış gibi davranmak.

19. İcazet belgesinin ikinci bölümü de Hasan Kudsî Efendinin mührüyle sona ermiştir.

20. Belgenin üçüncü bölümünde "Hatm-i Hacegân" tarif edilerek okunmasına icazet verilmiştir. Ayrıca Bahâiyye Evradı, Delâilu'l-Hayrât, Hizbu'l-Bahr ve'n-Nasr, Hizbu'l-A'zam okumaya da icazet verilmiştir.

21. İcazet belgesi kısa bir dua ve sonunda mühürle tamamlanmıştır.

b. Fıkıh İcazet Silsilesi

Belge hakkındaki değerlendirmeden sonra şimdi de Hasan Kudsî Efendinin hocasından başlamak suretiyle belgede yer alan 'Fıkıh İcazeti'ni hoca silsilesiyle birlikte listeleyerek sunalım. Fıkıh icazetinde silsile, farklı kollardan birkaç kez Ebu Saîd Muhammed Hâdimî'de birleşmektedir. Bu da Hâdimî'nin İç Anadolu bölgesinde ilme yaptığı hizmeti, âlimlerin kendisine olan üstün itibarını göstermektedir. Hâdimî, eserleriyle ve özellikle de "Mecâmiu'l-Hakâik Şerhu Menafii'd-Dekâik" adlı eseriyle sadece kendi dönemine değil bir asır sonra hazırlanan "Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye" adlı Osmanlı Devletinin kanun kitabına tesir etmiş, kanun maddelerinin kırk kadarının direk eserinden alınmasına sebep olmuştur.[106] Bir müderrisin taşrada bu derece etkili olması, ilmin günümüze kadar gelmesinde gösterilen gayretlerin bilinip örnek alınması konusunda çok anlamlıdır.

1. Hâc Hüseyin Feyzi ibn Mustafa Efendi Kadınhânî (v. 1312/1894)
2. Hafız Mustafa Efendi ibn Hüseyin Kadınhânî ve Süleyman Efendi ibn Seyyid Halil Efendi Karamânî
3. Seyyid Abdulehad Eskîlî
4. Nu'man bin Ebu Saîd Muhammed Hâdimî (v. 1240/1824)
5. Hâdim Müftüsü Seyyid Muhammed Efendi, Hâdim Müftüsü Seyyid Ahmed Efendi ve Veliyyuddin Efendi Akşehrî
6. Bu âlimler de ilimleri sahih senetlerle Seyyid Ebû Saîd Muhammed el-Hâdimî (v. 1176/1762)

[106] Ömer Nasuhi Bilmen (v. 1971)'nin Hukuku İslamiye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu adlı eserine bakılabilir. (Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukukı İslâmiye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, I-VIII, İstanbul 1985, I/254-290.)

7. Uzunmeri'de doğup Konya'da meskûn Seyyid Mustafa Efendi

1. Hâdim Müftüsü Seyyid Ahmed Efendi ibn Abdullah ibn Ebû Saîd, Ömer bin Abdulkerim Abdurresûl Mekkî, Aydıncıklı İsmail Efendi, Mustafa Efendi Hâdimî ve Molla Efendi Alâî

2. Seyyid Ömer bin Abdülaziz Karamanî

3. Eriklili Reşîd Mustafa Efendi.

4. Harzumlu Muhammed Efendi bin İsmail

5. Seyyit Süleyman Vehbî Kırkağacî

6. Seyyit Süleyman Kırkağacî

7. Seyyid Muhammed Şükrî Alâî Reyhanzâde

8. Aydıncıklı Hafız İsmail bin İdris

9. Hâdim Müftüsü Numan Efendi bin Ebu Saîd Hâdimî, Hâdim Müftüsü Hâc Muhammed Efendi, Seyyid Ahmed Efendi ve İbrahim Efendi Alaşehrî

10. Hâdim Müftüsü, Seyyid Muhammed Efendi.

11. Ancak şu kadar var ki aynı şekilde ilk önce ona kardeşi Seyyid El-Hâc Muhammed Saîd Efendi, kardeşi, Mecâmi' şarihi Hâc Abdullah Efendi ve müftüzâde diye bilinen İbn Yusuf icazet verdi. İkinci olarak da aynı şekilde amcası Seyyid Hâc Ubeyd Efendi icazet verdi. Yine üçüncü olarak da müftüzâde diye bilinen Seyyid Muhammed icazet verdi.

12. Mustafa Boluvî

13. İsmail Efendi Konevî ve Ali Mûcurî

14. Ahmed Erkûbî

15. Ebu Saîd Muhammed Hâdimî

1. Senkûrîli Abdullah Efendi

2. Seyyid Sâdık Kayserî

3. Abdullah ibn Hasan Çankırıvî

4. Ahmed Erkûbî

5. Osman Akşehrî

6. Seyyid Muhammed Hâdimî

7. Vidinli Mustafa bin Ömer

8. İbrahim bin Muhammed İsbirî

9. Abdurrahîm Efendi bin Yusuf el-Evlevî

10. Muhammed bin Yusuf Evlevî

11. Nevşehirli Seyyid Ahmed Hazim Efendi ibn Seyyid Abdurrahman Rûhî

12. Seyyid Hâc Salih ibn Seyyid Muhammed Kayserî

13. Hafız Kasım bin Şeyh Hâc Mahmûd Kayserî

14. Muhammed Ebu Saîd el-Hâdimî

1. Akşehirli Hâc Ömer Efendi, İmamzâde Muhammed Es'ad bin İmam Ahmed, Zinnureyn Musannıf Efendi ve Kuyuceğili Seyyid Abdurrahman

2. Amasralı Seyyid Salih

3. Ebu Saîd Seyyid Muhammed Hâdimî

4. Aynı şekilde Şeyh Muhammed Hâdimî'den, Seyyid el-Hazım Ahmed bin Abdurrahman bin Abdullah'tan, babasından, Saçaklızâde diye bilinen, Muhammed Fazıl'dan alarak müftüzâde diye bilinen Seyyid Muhammed bin Yusuf'a icazet verdi. Bu ikisinin senedi muhakkik Sa'duddin Taftazânî'ye kadar ulaşmaktadır.

5. Yusuf Efendizâde diye bilinen Buhârî'nin şârihinden ki her ikisinin de senedi Hz. Peygamber (s.a.v)'e kadar ulaşmaktadır.

6. Şeyh Valid Yusuf bin İsmail bin Abdullatîf

7. Pirizâde diye meşhur Hüseyin, Abdurrezzak Antakî

8. Muhammed Yemânî (v. 1135/1722)

9. Abdulhayy

10. Sebezmûnî

11. Ebu'l-Berekat Hasan bin Ammar Şurunbilalî (v. 1069/1658)

12. Ali bin Gânim Makdisî

13. Allame Şihâbuddin Abdulberr bin Şıhne (v. 921/1515)

14. Kemaluddin bin Hümam (v. 861/1456)

15. Sirâcuddin Ömer bin Ali (v. 829/1425)

16. Alauddin Seyrafî (v. 790/1388)

17. Seyyid Celaleddin bin Şemseddin Kerlânî (v. 767/1365)

18. Alauddin Abdulaziz Buhârî (v. 730/1330)

19. Hafızuddin Kebir Muhammed bin Nasır Buhârî (v. 693/1293)

20. Şemsuddin Muhammed bin Abdussettâr bin Muhammed Kerderî (v. 642/1244)

21. Şeyhu'l-İslâm Ebu Hasan Burhânuddin Ali bin Ebi Bekir Merğinânî (v. 593/1196)

22. Şemsu'l-Eimme Muhammed bin Ahmed bin Ebi Sehl Serahsî (v. 490/1096)

23. Şemsu'l-Eimme Abdulaziz bin Ahmed bin Nasr Hulvânî (v. 447/1055)

24. Kâdı Ebu Ali Hüseyin bin Hızır Nesefî (v. 424/1032)

25. İmam Ebu Bekir Muhammed bin Fadl Buharalı (v. 381/991)

26. Ebu Muhammed Abdullah bin Muhammed Harisi Kelibâdî (v. 340/951)

27. Ebu Hafs-ı Sağir Abdullah-ı Buhârî Muhammed bin Ahmet bin Hafs (v.264/874)

28. Ebu Hafs-ı Kebir Ahmet bin Hafs (v. 217/832)

29. Muhammed bin Hasan Şeybânî (v. 180/804)

30. İmam Azam Numan bin Sabit (v. 150/767), Hammad bin Ebi Süleyman (v. 120/737)

31. İbrahim bin Yezid Nehâî (v. 96/713)

32. Ebu Abdurrahman Abdullah bin Habib (v. 70/689)

32. Alkame bin Kays (v. 62/681), Ebu Abdurrahman Esved bin Zeyd (v. 85/705)

33. Abdullah bin Mesûd (v. 32/652) ve Hz. Ali ibn Ebi Talib (v. 40/661)

34. Hz. Peygamber (s.a.v)

35. Cebrail (a.s)

36. ALLAH (c.c)

III. İcazetin Tercümesi

Bu bölümde makalemize konu olan icazet belgesinin tercümesi sunulmuştur. İcazet metninin Arapçadan Türkçeye tercümesinde icazetteki ayet ve hadislerin kaynağı da tespit edilmiş bazı hadisler için yapılan yorumlara da değinilmiştir. İcazette yer alan hocaları silsiledeki sırasına göre numaralandırarak ilim aktarımındaki tarihsel süreç belirtilmeye çalışılmıştır. Böylece ilmin kimden ve hangi dönemde alındığının ortaya çıkmasına katkı sağlanmıştır.

"EÛZU Bİ'LLÂHİ MİNE'Ş-ŞEYTÂNİ'R-RACÎM

BİMİLLÂHİ'R-RAHMÂNİ'R-RAHÎM

İlmin gür ağacını âlimlerin kalplerine yerleştiren ve âlimlerin ilmini yüce İslâm'ın nurlu hükümleri kılan Allah'a hamd olsun.

Salât ve selam, âlimleri kendine varis kılıp diğer peygamberlere benzeten Peygamberimiz (s.a.v)'e, Onu sevip yolundan giden ashâbına, onlara tabi olanlara ve bizleri onların yoluna sevk eden âlimlere de olsun.

Bundan sonra, fakir ve hakir olup kusur ve acizliğini itiraf eden kul, Hasan Kudsî ibn Muhammed Kudsî el-Konevî –Yüce Allah onu affetsin- derki;

Muhakkak ki ilim, canların varlıklarını yolunda sarf ettiği, tahsilinde karaları, kıtaları aştıkları bir hayattır. İlmi elde etmede atılımlar yaparak mesafeler kaydediyorum. Allah Teâlâ şöyle buyurdu (esteîzu billâh/Allah'a sığınırım);

"O yeri geçtiklerinde Musa hizmetçisine demişti ki; 'Yiyeceğimizi getir. Bu yolculuğumuzda bir hayli yorgun düştük.'"[107]

"Genç de ona şöyle demişti; 'Gördün mü kayaya sığınınca ben balığı unuttum. Onu hatırlamayı unutturan da şeytandan başkası değildir. Balık şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitti.'"[108]

"Musa demişti ki; 'Bizim istediğimiz de bu idi.' Hemen izlerini takip ederek aynı yolda geri dönmüşlerdi."[109]

"Orada katımızdan kendisine bir rahmet verdiğimiz ve bir ilim öğrettiğimiz kullarımızdan birini bulmuşlardı."[110]

"Musa ona şöyle demişti; 'Sana tam olarak öğretilenlerden bana da öğretmen için sana tabi olabilir miyim?'"[111]

Ve yine Allah Teâlâ buyurdu ki;

"Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"[112]

"Allah'tan hakkıyla ancak âlimler çekinirler."[113]

[107] Kehf, 18/62.
[108] Kehf, 18/63.
[109] Kehf, 18/64.
[110] Kehf, 18/65.
[111] Kehf, 18/66.
[112] Zümer, 39/9.
[113] Fâtır, 35/28.

"(Allah) kendilerine ilim verilenlerin derecelerini (yüceltsin)."[114]

Hz. Peygamber (s.a.v) de şöyle buyurdu (Allah Onu mübarek ve mükerrem kılsın);

"Muhakkak ki melekler, ilim öğrenmek isteyenlerden memnun oldukları için kanatlarını indirirler. Âlim için yerde ve gökte, hatta sudaki balığa varıncaya kadar her şey istiğfar eder. Âlimin âbide üstünlüğü, dolunay gecesindeki ayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Âlimler, Peygamberlerin varisleridir."[115]

Bu konuyla ilgili akli ve nakli deliller, sayma kabiliyeti olan kişinin sayamayacağı kadar çoktur. İsnadın süreklilik arz edip devam etmesinde özellikle bu ümmet ön plana çıktı. İsnat kuşkusuz dindendir. Âlî, sağlam isnadın istenmesi selefin yapa geldiği, takip ettiği bir yoldur. İsnat olmasaydı, dileyen dilediğini söylerdi. Ahmed bin Hanbel şöyle dedi;

"İsnat istemek selefin geleneğidir."

Pek çoğu, ömrünün uzun bir dönemini edebi ilimlerin ve akli fenlerin tahsiline ve en önemli zamanlarını zamanın faziletlilerinin meclislerinde hazır bulunarak harcadı. Böylece tam en yüce nasibe ulaştı.

Kardeş, âlim, âmil, fâzıl, derya, kâmil, yetenekli, sanatkâr, araştırmacı, salih, mükemmel, inceleyici, üretken, yüzündeki ışıktan övgüye lâyık, aydın, irfanının enginliği sebebiyle Hidâyet güneşi, mütalaacı, yardım dileyenlerin güneşi, istifade etmek isteyenlerin ışığı, arkadaşlığın özü, akıl sahiplerinin dayanağı Ahmed Ziyauddîn bin Mevlânâ eş-Şeyh Muhammed Behâuddîn (k.s), Allah onu dilediği ve hoşnut olduğu şeye muvafık kılsın; ömrünün sonunu evvelinden daha hayırlı kılsın; sonunda iyi dille anılan ebedi, kalıcı bir söz ile onu rızıklandırsın.

O, bu meclisin en mütevazı devam edenlerindendi. Benden ilimden bir miktar, fenden de bir pay aldı. En olgun seviyede kabiliyetli ve en üst düzeyde mükemmeldi. Hakikatleri kazandı, inceliklere ulaştı. Onu üst derecede olgun buldum. Allah ona daha fazlasını versin. Sonra halef ve selefin yolu üzere kitapların rivayetleri ve eserlerin dirayetinden faydalanması, öğrencilerin ders alması, ilme rağbet edenlerin müzakerede bulunması, ilmi isteyenlerin

[114] Mücadele, 58/11.
[115] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/196; İbni Mace, "Mukaddime", 17.

kazançlı olması, ilimden daha fazla faydalanması amacıyla benden icazet istedi. Hâlbuki ben icazet vermeye layık değilim. O ise beni icazet vermeye ehil zannetti, ben de onun bu zannını hoş görerek benden rivayeti uygun olan akli ve nakli, ilmi ve ameli ilimlerden tefsir, hadis, usul, furûun (fıkıh) tamamı için rivayette bulunmasına icazet verdim.

Ben ona fazıl, zeki, anlayışlı, edip, muhakkiklerin gururu, müdekkiklerin deryası, zamanının en bilgini, en mükemmeli, irfan sahibi, cana yakın, kibar, şu hocalarımın bana verdiği şekilde icazet verdim;

1. Hâc Hüseyin Feyzi ibn Mustafa Efendi Kadınhânî ki o da sahih senetle pek çok hocadan aldı. Bu hocalarından bir kısmı şunlardır;
2. Babası, faziletli, büyük âlim, olgun, anlayışlı, Hâc Mustafa Efendi ibn Hüseyin Kadınhânî (Allah ikisini de bağışlasın),
3. Faziletlilerin efendisi, âlimlerin gözünün kaynağı, Konya'da doğup Konya'da meskûn, Seyyid Hâc Süleyman Efendi ibn Seyyid Halil Efendi Karamânî. Karamânî de şundan aldı.
4. Konya'da doğup Konya'da meskûn, Seyyid Abdulehad el-Vahidu'l-Vahîd el-Eskîlî'den. Kendisine şu âlim icazet vermiştir.
5. Kutup Hâdimî'nin oğlu Hâdim Müftüsü Seyyid Nu'man Efendi. O da şunlardan aldı.
6. Hâdim Müftüsü Seyyid Muhammed Efendi,
7. Hâdim Müftüsü Seyyid Ahmed Efendi ve
8. Veliyyuddin Efendi Akşehrî'den icazet aldı.
9. Bu âlimler de ilimleri sahih senetlerle, zâhirî ilimlerin kaynağı, takva sahibi hayır ehli velilerin takipçisi, mükemmel eserlerin ve şaşılacak üstünlüklerin sahibi, dinin hizmetçisi, âriflerin kutbu (önderi) Şeyh Seyyid Ebû Saîd Muhammed el-Hâdimî'den -Allah bizi kıyamet gününe kadar mukaddes ruhaniyetinden faydalandırsın- icazet aldı. Ebu Saîd Hâdimî de şundan icazet aldı.
10. Uzunmeri'de doğup Konya'da meskûn Seyyid Mustafa Efendi'den icazet aldı. Kendisine de şunlar icazet verdi.
11. Hâdim Müftüsü Seyyid Ahmed Efendi ibn Abdullah ibn Ebû Saîd,
12. Muhaddislerden Ömer bin Abdulkerim Abdurresûl Mekkî,

13. Aydıncık'da doğup Medine'de meskûn, İsmail Efendi'den Şifa-i Şerif ve diğer derslerden,

14. Hâc Mustafa Efendi Hâdimî,

15. Konya'da doğup Konya'da meskûn, Molla Efendi Alâî diye bilinen kişi,

16. O da aynı şekilde Karaman Müftüsü, Karaman'da doğup Karaman'da meskûn, Es-Seyyid Ömer bin Abdülaziz'den icazet aldı.

17. Müsevvid, Erikli'de doğup Konya'da meskûn Reşîd Mustafa Efendi.

18. Kendisine icazet verenlerden biri de faziletli, olgun Harzum'da doğup Kırkağaç'ta meskûn, Hâc Muhammed Efendi ibn İsmail'dir. Kendisine de şu icazet verdi.

19. Seyyid, müdekkik, Seyyit Süleyman Vehbî Kırkağacî. Kendisine şu icazet verdi.

20. Âlimlerin mevlası, olgun anlayışlı ve nefsi mutmainne sahibi Seyyit Süleyman Kırkağacî. Kendisine şu icazet verdi.

21. Reyhanzâde diye bilinen âlim, olgun, hadisçi, Seyyid Muhammed Şükrî Alâî. O da şundan icazet aldı.

22. Faziletli, olgun, Aydıncık'ta doğan, Mekke'de bulunan ve Medine'de meskûn, Hâc Hafız İsmail bin İdris'ten ve aynı şekilde,

23. Hâdim Müftüsü Numan Efendi ibn Ebu Saîd Hâdimî'den,

24. Hâdim Müftüsü, Hâc Muhammed Efendi'den,

25. Seyyid Ahmed Efendi'den,

26. Hâc İbrahim Efendi Alaşehrî'den icazet aldı. Bunlar ise şu âlimlerden icazet aldı.

27. Faziletli, olgun, Hâdim Müftüsü, Es-Seyyid Muhammed Efendi.

28. Ancak şu kadar var ki aynı şekilde ilk önce ona kardeşi Seyyid El-Hâc Muhammed Saîd Efendi, kardeşi, faziletli, olgun, Mecâmi' şarihi, Hâc Abdullah Efendi ve müftüzâde diye bilinen İbn Yusuf icazet verdi. İkinci olarak da aynı şekilde amcası Seyyid Hâc Ubeyd Efendi icazet verdi. Yine üçüncü olarak da müftüzâde diye bilinen Seyyid Muhammed icazet verdi.

29. Faziletli, olgun, Mustafa Boluvî den icazet aldı.

30. O da dost, faziletli, İsmail Efendi Konevî'den ve

31. Aynı şekilde Ali Mûcurî'den icazet aldı.

32. Kendisine de asrının biriciği Ahmed Erkûbî icazet verdi.

Bu âlimlerin tamamı yüce İslâm'ın hizmetçisi "Tarikatı Muhammediye"nin şârihi, açıklayıcısı Ebu Saîd Muhammed Hâdimî'den icazetlidirler.

33. Onlar da emsalsiz Sehban[116] gibi edip olan es-Senkûrî'de doğup Kayseri'de meskûn, Hâc Abdullah Efendi'den icazet aldı. O da,

34. Üstad, Seyyid Sadık Kayserî'den; o da,

35. Abdullah ibn Hasan Çankırıvî, İslâmbûlî'den; o da,

36. Ahmed Erkûbî'den; o da,

37. Osman Akşehrî, Kayserî'den; o da,

38. Seyyid Muhammed el-Hâdimî'den aldı.

39. Fahrul muhakkıkîn ve bahrul mudakkıkîn, zamanın âlimi ve en olgunu Vidin'de doğup İslâmbul'da meskûn, Mustafa bin Ömer de icazet alanlardandır.

40. İbrahim bin Muhammed el-İsbirî'den

41. Palabıyık Efendi'nin kardeşi diye meşhur olan Abdurrahîm Efendi ibn Yusuf el-Evlevî'den; o da,

42. Kardeşi Muhammed bin Yusuf Evlevî'den ki Palabıyık Efendi diye meşhurdur. Senedi muttasıl olarak âlim Sıddîk Devvânî'ye ulaşmaktadır.

43. Faziletli, zeki, anlayışlı, edip Nevşehir'de doğup İslâmbul'da meskûn, Seyyid Ahmed Hazim Efendi ibn Seyyid Abdurrahman Rûhî de o icazet alanlardandır. O da,

44. Hacı Torun Efendi diye bilinen, Seyyid Hâc Salih ibn Seyyid Muhammed Kayserî'den; o da,

45. Üstatların üstadı Hafız Kasım bin Şeyh Hâc Mahmûd Kayserî'den icazetlidir. O da;

Allah dostu ve O'na vasıl olan şeyhu'l-meşâyıh Muhammed Ebu Saîd el-Hâdimî'ye ulaşan muttasıl bir senedle icazet aldı.

46. Aynı şekilde Akşehir'de doğup İslâmbul'da meskûn, Hâc Ömer Efendi'den icazet aldı.

47. İmamzâde diye bilinen Muhammed Es'ad bin İmam Ahmed'den de aynı şekilde icazet aldı.

---

[116] Sehbân bin Vâil el-Bahilî, cahiliye döneminde yaşamış fesahat ve belağatta örnek gösterilen Arap edebiyatçısıdır. (Cevad Ali (v. 1408), *el-Mufassal fi Tarihi'l-Arab Kable'l-İslâm*, Dâru's-Sâkî 1422/2001, XX cilt, XII/395, XVI/414.)

48. Zinnureyn diye isimlendirilip Musannıf Efendi diye bilinen zamanın âlimlerin âlimi, şereflilerin imamından da icazet aldı.

49. Şu kadar var ki, ona Kuyuceği'de doğup İslâmbul'da meskûn, Seyyid Abdurrahman icazet verdi. Ona,

50. Amasri'de doğup Ankara'da meskûn, Seyyid Salih icazet verdi. Ona da,

51. Ebu Saîd Seyyid Muhammed Hâdimî icazet verdi. O da,

52. Aynı şekilde Şeyh Muhammed Hâdimî'den, Seyyid el-Hazım Ahmed bin Abdurrahman bin Abdullah'tan, babasından, Saçaklızâde diye bilinen, Muhammed Fazıl'dan alarak müftüzâde diye bilinen Seyyid Muhammed bin Yusuf'a icazet verdi. Bu ikisinin senedi muhakkik Sa'duddin Taftazani'ye kadar ulaşmaktadır.

53. Yusuf Efendizâde diye bilinen Buhârî'nin şârihinden ki her ikisinin de senedi Hz. Peygamber (s.a.v)'e kadar ulaşmaktadır.

54. Şeyh Valid Yusuf bin İsmail bin Abdullatîf'ten ki o Pirizâde diye meşhur Abdurrezzak Antakî'den aldı.

55. Hüseyin ve Şeyh Muhammed Yemânî de Abdulhayy'dan; o da,

56. Nevebrî (Tevebrî)'den; o da,

57. Şurunbilâlî'den; o da,

58. Makdisî'den; o da,

59. Allâme Şihâbuddin Abdulberr bin Şıhne'den; o da,

60. İbn Hümâm diye bilinen Kemaluddin'den; o da,

61. Hidâye okuyucusu (Kâriu'l-Hidâye) olarak bilinen Siracuddin Ömer bin Ali'den; o da,

62. Alâuddin Seyrafî'den; o da,

63. Seyyid Celâluddin'den; o da,

64. Keşf ve Tahkik sahibi Alauddin Abdulaziz Buhârî'den; o da,

65. Kenz ve Kâfî sahibi Hafızuddin Kebir'den; o da,

66. Allame Şemsuddin Muhammed Kerderî'den; o da,

67. Hidâye sahibi Burhânuddin'den; o da,

68. Şemsul Eimme Serahsî'den; o da,

69. Şemsul Eimme Hulvânî'den; o da,

70. Kâdı Ebu Ali en-Nesefî'den; o da,

71. İmam Ebu Bekir Muhammed bin Fadl'dan; o da,

72. Sebezmunî'den; o da,

73. Abdullah Ebu Hafs Buhârî'den; o da,

74. Babasından; o da,

75. Muhammed bin Hasan Şeybanî'den; o da,

76. İmam Azam Numan bin Sabit'ten aldı.

Aynı şekilde;

1. Hz. Peygamber (s.a.v)'e ulaşan senetle gönüllerin şifası, cumhurun sığınağı, Ba'lebekke müftüsü olarak bilinen, Muhammed Hibetullah ibn Mahmud Nâcî –Allah yerini hoş kılsın, cenneti ona makam eylesin- ona icazet verdi.

2. Sonra büyüklerin kaynağı, hocaların sığınağının silsilesine -Ebu Saîd Seyyid Muhammed el-Hâdimî' yi kastediyorum- silsileyi tamamlamak amacıyla tekrar dönelim. Deriz ki;

3. Muhammed el-Hâdimî'ye hocası ve babası, takva sahibi zahit, Şeyh Mustafa Hâdimî icazet verdi. Ona da,

4. İlim ve anlayışta emsalsiz olan Muhammed bin Ahmed Tarsûsî kütübi sitte ve özellikle de Buhârî icazeti verdi. Ona da,

5. Şeyh Muhammed bin Ali Kâmil Dımışkî icazet verdi. Ona da,

6. Faziletli, olgun, Hayruddin bin Ahmed Deylemî icazet verdi. Ona da,

7. Ahmed bin Muhammed Eminuddin bin Abdulâlâ icazet verdi. Ona da,

8. Babası icazet verdi. Ona da,

9. Şeyhu'l-İslâm Zekeriya Ensarî icazet verdi. Ona da,

10. İmam, hafız ve onların hocaları hadiste emirul müminin olan Buhârî şarihi, Şihab Ahmed bin Ali bin Hacer Askalânî icazet verdi. Ona da,

11. Burhanuddin icazet verdi. Ona da,

12. Faziletli, allâme İbn Şıhne icazet verdi. Ona da,

13. Sirâcuddin Debeyrî icazet verdi. Ona da,

14. Ebu'l-Vakt Abdulevvel Seczî Herevî icazet verdi. Ona da,

15. Ebu'l-Hasan Abdurrahman Dâvûdî icazet verdi. Ona da,

16. Abdullah Serahsî icazet verdi. Ona da,

17. Muhammed bin Yusuf Ferberî icazet verdi. Ona da,

18. Muhammed bin İsmail el-Buhârî icazet verdi.

19. Buhârî'nin senedi Hz. Peygamber (s.a.v)'e kadar ulaşmaktadır.

Aynı şekilde ilimleri;

1. Âlim, muhakkik, araştırıcı ve inceleyici Ahmed Kâzâbâdî'den, aldı. O da,

2. Tefsir ilmiyle meşhur, Muhammed Sivâsî'den, aldı. O da,

3. Fazıl Gürânî'den aldı. O da,

4. Şeyh Abdullah Cezerî'den aldı. O da,

5. Mevlâ Ahmed Müncel'den aldı. O da,

6. Mevlanâ Mirzacan Şirazî'den aldı. O da,

7. Muhakkik, müdekkik, Mevlânâ Celaluddin Muhammed bin Es'ad Devvânî Sıddîkî'den aldı. O da,

8. Mevlânâ Muhyiddin el-Keşkeşânî'den aldı. O da,

9. Mevlânâ muhakkik, Seyyid Şerîf Cürcânî'den aldı. O da,

10. Mevlânâ Mübarek Şâh'tan aldı. O da,

11. Mevlânâ Kutbuddin Şirâzî'den aldı. O da,

12. Mevlânâ Ömer Kâtip Kazvînî'den aldı. O da,

13. Mevlânâ İmam Gazzâlî'den aldı. O da,

14. İmamu'l-Harameyn Abdulmelik bin Yusuf Cüveynî'den aldı. O da,

15. Babası Yusuf ibn Tayyib'den aldı. O da,

16. Mevlânâ Muhammed Süleyman Sa'lûkî'den aldı. O da,

17. İbrahim Mervezî'den aldı. O da,

18. Ebu Abbas Ahmed'den aldı. O da,

19. Ebu'l-Kasım Osman'dan aldı. O da,

20. Ebu İbrahim İsmail'den aldı. O da,

21. Ebu Abdullah Muhammed bin İdris eş-Şâfiî'den aldı. O da,

22. Muhammed bin Hasan eş-Şeybanî'den aldı. O da,

23. İmamu'l-eimme, sirâcu'l-ümme (ümmetin kandili) Ebu Hanife Numan bin Sabit'ten aldı. O da,

24. Hammad bin (Ebi) Süleyman'dan aldı. O da,

25. İbrahim Nehâî'den aldı. O da,

26. Alkame, Ebu Abdurrahman Abdurrahman Esved bin Zeyd ve Ebu Abdurrahman Abdullah bin Habib'den aldı. Bunların ilk ikisi de,

27. Abdullah bin Mesûd'dan aldı. Üçüncüsü (Ebu Abdurrahman Abdullah bin Habib) ise,

27. Hz. Ali ibn Ebi Talib (r.anhüma)'den aldı. Bu iki sahabe de,

28. Peygamberlerin Sonuncusu, Âlemlerin Rabbinin Elçisi'nden aldılar. İsnadın sonu, peygamberlerin evvelinin ve sonunun efendisi, insanların ve cinlerin Peygamberi (s.a.v) ile nihayete ermesi ne de güzel oldu. Allah Ona, âline ve ashâbının tamamına salât ve selam etsin. Allah bizi de onların temiz, hoş ruhaniyetlerinden faydalandırsın.

29. Hz. Peygamber (s.a.v) de vahyin güvencesi Cebrail (a.s)'den,

30. Cebrail (a.s) da asla zail olmayan baki Allah (c.c)'tan aldı.

İşte bu faziletli kardeş, Hidâyet güneşi, kendisine uyanların ışığı, öğrencilerin müracaat yeri, akıl sahiplerinin sığınağı olan Ahmed Ziyauddin ibn Mevlânâ eş-şeyh ğavsu'l-vâsilîn Muhammed Bahâuddin (k.s)'e Allah'tan çekinmesini, Ona itaat etmesini, sadece Allah'ın rızasını dileyerek salih amel ve ibadette bulunmasını, kötülüklerden ve nefsanî arzulardan kaçınmasını tavsiye ederim.

Ey sadık kardeş bil ki, akli ve nakli ilimleri tahsil etmedeki en yüce gaye, en parlak hedef, Allah'ı bilmek ve tanımak, kulun kendisini bilmesi ve Allah ile arasındaki yakınlığı kurmasıdır.

İlmin ilk basamağında Allah'ın zatı ve sıfatındaki izzeti, azameti ve kemali ortaya çıkar. Allah'ın âlemlerden her yönden zengin oluşu, özellikle de kuluna ve ameline ihtiyaç duymaması açısındandır.

İlmin ikinci basamağında, kulun dünya ve ahrette sürekli, açık ve gizli bir şekilde zilleti, hakirliği, yokluğu, Mevlâsının kerem ve ihsanına ihtiyaç duyduğu her yönden ortaya çıkar. Şu kadar ki, şayet Allah'ın iyilik ve ihsanı göz açıp kapayıncaya kadar veya bir an bile kesilecek olsa kul yok olup gider.

İlmin üçüncü basamağında, hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, çok övülen, güç ve kudreti sınırsız olan Allah'ı tazimde, kulun kıyam gibi –bunu Allah'ın şanına layık tazime elverişli tam olarak yapmaya güç yetiremese bile- yapması gerekli şeyler ortaya çıkar. "Allah'ı layık olduğu şekilde takdir edemediler."[117] Yine şu da ortaya çıkmaktadır ki her iki dünyada verilenler Allah'tandır. Bu nimetler, zayıf olan kulun hak etmesi veya Allah'a bir zorunluluk ya da mecburiyetten değil, Allah'ın fazlı ve ihsanı sebebiyledir. İşte bu, Mevla'ya tazim anlamında gerekli şekilde yerine getirilen kıyamdır.

[117] En'am, 6/91.

O üç ilim basamağının gereğince kullanım yolu üzere devam etmek yüce İslâm'a sonsuz bağlanmaktır. Tümüne şeriatta ihsan diye tabir olunur. İhsan da kulluktur. Kulluk ile üç hususu bilme arasında zorunlu bir bağ vardır. İşte böylece ilim şahısların farklı görüşleriyle farklılık kazanır. Hatta tek bir mertebede sınırlı kalmaz. "Zira her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen bir âlim vardır."[118]

Kulluktaki ve gereğini yerine getirmede farklılık, bu üç hususu bilme ve kusurdaki farklılıktan kaynaklanır.

"Allah'tan hakkıyla ancak âlimler çekinirler."[119]

İşte durum bundan ibarettir. Başarı Allah'tandır. Bu da söylenecek öz bir sözdür. Yalnız sabır isteyenler için de bu söz yeterlidir.

Güç ve kuvvet sadece yüce ve büyük olan Allah'a aittir. Ömrümüzün sonunda en son sözümüz; "Lâilâhe illallâh Muhammedun rasûlullâh/Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed Onun peygamberidir" olsun. Ey merhamet edenlerin en merhametlisi! Senin merhametinle…

Ben fakir, âlimlerin ve şeyhlerin ayaklarının tozu,
Hasan Kudsî bin Muhammed Kudsî
Allah ikisini de affetsin
(Mühür)

Sonra ben şöyle derim;

Üstad Seyyid Ahmed Hâzım Nevşehrî -ki o Ba'lebekke müftüsü diye bilinen hocam Muhammed Hibetullah'a yetişmişti- dedi ki; kendisinden Şifâi Şerîf'i ve diğerlerini aldı. Muhammed Hibetullah da Şifâi Şerîf, Kütüb-i Sitte, Tefsir ve diğer aklî ve naklî ilimlerden ona icazet verdi. Ve o şöyle dedi;

1. Hocam, Hibetullah Muhammed Naci dedi ki; bize,
2. Salih bin İbrahim Cuyeynî rivayet etti; bize,
3. Şam'daki Hanbelîlerin müftüsü, Muhammed Ebu'l-Mevâhib bin Abdulbâkî Hanbelî haber verdi; bize,
4. Âlim, veli, Muhammed bin Belebân el-Hanbelî ed-Dımışkî haber verdi; bize,
5. Vefâî, o da,

[118] Yusuf, 12/76.
[119] Fatır, 35/28.

6. Şamlı Muhdes'ten; o da

7. Şems Muhammed bin Muhammed bin Tavlun Hanefî Dımışkî'den; o da,

8. Şems Muhammed bin Nasıruddin Dımışkî'den; o da,

9. Senetlerle Muhammed bin Hâdî Dımışkî'nin kızı âlime Ayşe'den; o da,

10. İbni Şıhne diye tanınan Ahmed bin Ebu Talib ibn Ebu'n-Ni'am Haccâr Dımışkî'den; o da,

11. Ebu Abdullah Hüseyn Mübarek Zebîdî'den haber verdi. Dedi ki; bize,

12. Ebu'l-Vakt Abdulevvel bin İsa Seczî Herevî rivayet etti. Dedi ki; bize,

13. Ebu'l-Hasen Abdurrahman bin Muzaffer Dâvûdî'den sema' yoluyla (duyarak); o da,

14. Ebu Abdullah Muhammed bin Yusuf bin Muzaffer Firebrî'den sema' yoluyla (duyarak); o da,

15. Ebu Abdullah Muhammed bin İsmail bin İbrahim Neccârî'den iki sefer rivayet etti. Birincisinde Buhârî'den, ikincisinde Firebrî'den. Dedi ki; bize,

16. Mekkî bin İbrahim rivayet etti. Dedi ki; bize,

17. Yezîd bin Ebu Ubeyd, Seleme'den –ki o Ekva'nın oğludur- rivayet etti ve dedi ki; Hz. Peygamber (s.a.v)'i şöyle buyururken işittim;

"Her kim söylemediğim bir şeyi bana söyledim diye isnat ederse cehennemdeki yerini hazırlasın."[120]

Hadisin rivayetinde benimle Buhârî arasında on altı ravi vardır. Buhârî'nin âli isnadı üçlüdür. Böylece benimle Hz. Peygamber (s.a.v) arasında yirmi ravi olur. Dedi ki; bu, isnadın en üstünüdür. Günümüzde bundan daha üstün bildiğim bir isnat mümkün değildir. Bütün eksikliklerden uzak olan Allah daha iyi bilir.

Bu üstadın tüm ravileri ileri gelen âlimlerdir. Hocalarından Hz. Peygamber (s.a.v)'e kadar müselsel olarak rivayet etmişlerdir. O da birbirine bağlı olarak rivayetleri bilme hususunda önderdir. O isnat da şöyledir;

1. Üstadı azam Muhammed Hibetullah'tan, o da,

2. Muhammed bin Salim Hafnâvî'den, o da,

3. Muhammed bin Muhammed Budeyrî'den, o da,

4. Şems Muhammed bin Alâuddîn Bâbilî'den, o da,

[120] Buhârî, "İlim", 38.

5. Muhammed Hicâzî Vâiz'den, o da,

6. Hafız Muhammed bin Muhammed Necmuddin Feytî'den, o da,

7. Şems Muhammed bin Muhammed Zelcî'den, o da,

8. Hafız Şemsuddin Muhammed Abdurrahman Sehâvî'den, o da,

9. Muhammed bin Ahmed Tedmîrî'den, o da,

10. Sadr Muhammed bin İbrahim Meydûmî'den, o da,

11. Muhammed bin Kehhâlî'den, o da,

12. Muhammed Harrânî'den, o da,

13. Muhammed Ferrâdî'den, o da,

14. Muhammed bin Hakiyyi'l-Kuşyemhenî'den, o da,

15. Muhammed bin Yusuf bin Mataru'l-Ferberî'den, o da,

16. Muhammed bin İsmail Buhârî'den, o dedi ki, bize,

17. Muhammed bin Halid rivayet etti. O dedi ki, bize,

18. Muhammed bin Vehb rivayet etti. O dedi ki, bize,

19. Muhammed bin Harb rivayet etti. O da,

20. Muhammed Zebîdi'den, o da,

21. Muhammed Zührî'den, o da,

22. Zeyneb bint Ümmü Seleme'den, o da,

23. Ümmü Seleme'den,

"Hz. Peygamber (s.a.v) (Ümmü Seleme'nin) evinde bir hizmetçi gördü. Hizmetçinin yüzünde sarılık vardı. Hz. Peygamber (s.a.v) buyurdu ki;

"Bu hizmetçiye nazar değmiş, ona rukye yapın (okuyarak tedavi edin)."[121]

İsnadın tamamı bu şekildedir.

Sonra kendime, özellikle de sana ve diğer dostlara, Allah Teâlâ'nın peygamberlerinin tamamına, velilerinin hepsine, Hz. Peygamber (s.a.v)'in kardeşlerine ve aziz arkadaşlarına yaptığı şu tavsiyede bulunurum;

"Açık ve gizli durumlarda (her an) Allah'tan çekinmeni; ilimle, özellikle de İslâmî ilimlerle ve onu yaymakla meşgul olmanı tavsiye ederim. Çünkü ilim, ebedi saadetin anahtarı ve boş şeylerden kaçınmanın yoludur. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet edildiği gibi seni ilgilendirmeyen faydasız, boş şeylerden uzak kalmanı da tavsiye ederim. Zira Allah'ın kulda bulundurduğu

[121] Buhârî, "Tıbb", 34; Müslim "Selam", 21.

hastalık hallerinin belirtilerinden biri de kişinin boş şeylerle meşgul olmasıdır. İnsanın dünyada geçirmiş olduğu faydasız bir anı kıyamet günü üzüntü ve pişmanlığını artırır. Yeme, giyinme, yerleşme, kalbi Allah'tan başka şeylerden temizleme konusundaki şüpheli hallerden sakınman gerekir. Bu da ancak halvet ve riyazetle, avam tabakasıyla düşüp kalkmayı terk etmekle, ahlakı güzelleştirme ile meşgul olmakla, şöhret sebeplerinden titizlikle kaçınmakla kolaylaşır. Çünkü şöhret, afettir. Gücün yettiği kadar etrafındaki insanlarla ilişkini azalt. Çünkü onların sana zararının en azı, sermayen olan vaktini israf etmeleridir. Senin vaktin, izzet ve şerefin doruğuna ulaşmanda sana verilebilecek en üstün şeydir. Vaktinin bir zerresi dahi boşa gitse onu geri döndürmen imkânsızdır. Hatta bütün krallar hazinelerini harcasalar, askerleriyle birlikte gayret gösterseler kaybolan vaktin bir zerresini dahi geri getiremezler. Bu gibi çok değerli vakitleri, şeytani hevesler ve fasit eğilimlere harcayarak boşa geçirme. Kendini bu pis arzulara boyun eğdirme. Kötülüklerin başı olması hasebiyle yalan şahitlikten de sakın. İzzet ve şerefi Allah'a hizmette ara; dünya ve dünyalıklarda arama. (Eğer ararsan) dünyadan bir şey elde edersin; fakat ömrün boyunca her kese muhtaç olup zillet içinde yaşarsın. Dünya işlerinde Allah'tan başkasına ihtiyaç duymaksızın Ona tevekkül et ki seni aziz kılsın ve her bir kulu da sana kul, hizmetkâr eylesin. Kutsi hadiste şöyle buyrulduğu gibi; 'Ey dünya! Bana (Allah'a) hizmet edenlere sen de hizmet et; sana hizmet edenlere ise sıkıntı ve eziyet ver.'[122] Bunlar denenmiş, tecrübe edilmiş, görülen hususlardır. Hz. Peygamber (s.a.v) de şöyle buyurmuştur; 'Dünya için orada ebedi kalacakmışsın gibi çalış; ahret için de orada ebedi kalacakmışsın gibi çalış; Allah için ise Ona olan ihtiyacın kadar çalış; cehennem için de ona sabredebileceğin, dayanabileceğin kadar amel işle.'[123] Hadisi şerif nasihat alacak kişilere yeterlidir. Denildi ki bu hadis, Peygamber ve nebilerin gönderilme hikmeti, amacının neticesi, önceki ve sonrakilerin ilimlerinin hulasası, özüdür.

[122] Hadis Abdullah ibni Mesûd tarafından rivayet edilmiştir. Şireveyh bin Şehrdâr bin Şireveyh Deylemî, *El-Firdevs bi Me'sûri'l-Hitâb,* Hadis No:8064, I-V, Beyrut 1986, V/239. Hâkim 'bu hadis yalnız Horasanlıların Mekkelilerden aldığı müfred bir hadistir' demektedir. Hâkim en-Nîsabûrî, *Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadîs*, İkinci Baskı, Beyrut 1397, s.101.

[123] Bunun bir hadisi şerif olmadığı, bir adamın nasihat istemesi karşılığında Süfyânu's-Sevrî'nin söylediği söz olarak geçmektedir. Ahmed bin Hanbel, *el-Verâ*, Beyrut 1983, Birinci Baskı, s. 96.

Artık dilediğin gibi yaşa; fakat sonunda mutlaka öleceksin. Dilediğin gibi sev; sonunda ondan kesinlikle ayrılacaksın. Dilediğin gibi amel işle; onunla hesaba çekileceksin. Kalıcı güzellikleri gelip geçici şeyler için feda etme. Daha iyiyi daha kötü ile değiştirmek isteyenler (İsrail oğulları) gibi olma. Zira Allah katında bütün bunların sivrisineğin kanadı kadar kıymeti yoktur. Öyleyse Allah'ın şu sözünü bir düşün! 'Sizin yanınızdaki (dünya malı) tükenir, Allah katındaki ise sürekli kalıcıdır.'[124]

Kabir hayatında sana arkadaşlık edecek, nimetleriyle birlikte seni dosta ulaştıracak şeyleri kazanmak için gayret ederek, dünya ehlinden hevesine uyanların tamamına aykırı davranmak suretiyle dünya kırıntılarının ardından koşup onları elde etmede nefsine karşı çık. Dünyaya düşkün olanlarla arkadaşlık etmekten, onların ellerinde bulundurdukları imkânlara meyletmekten sakın. Onlarla birlikte olan kabul eder mi? 'Zira onların fısıldayarak konuştuklarının pek çoğunda da bir hayır yoktur.'[125] Akıllı kişi gururu sebebiyle değiştirir mi? Dünya onların elinde bir emanet ve iğretidir. Dünyada aziz olan ahrette zelil olur, dünyada zelil olan ahrette aziz olur. Dünyanın nimeti cezadır, cezası da nimettir. Dünya imtihan ve geçici bir yerdir. Dünyanın evveli acizlik ve zafiyet, sonu da ölüm ve kabirdir. Onun iğreti olarak sunduğu bahşişi sıkıntılarla birlikte mahrumiyettir. Onun sevinci ile üzüntüsü ikizdir."

Merhamet, yumuşaklık, şefkat ve dostluk göstererek insanlarla iyi münasebet ahlakı üzere ol. Sana kötülük edip zulümde bulunanı affet. Gücün nispetinde kızgınlığını defeden, öfkesini bastıran, yumuşak huylu, iyilikte bulunan alçak gönüllü ol. Allah'ın Sevgili Peygamber (s.a.v)'i için buyurduğu şu sözünü iyi düşün.

"İşte o zaman Allah'ın rahmeti sebebiyle onlara yumuşak davrandın. Şayet katı ve kaba yürekli olsaydın hiç şüphesiz dağılıp giderlerdi."[126]

Allah, peygamberini etrafındakilere nasıl da yumuşak davranmakla övdü. Peygamberinin bu davranışının sebebini nasıl da kendi rahmetine bağlayarak bu rahmetin insanların, Peygamberin etrafında toplanıp huzurundan dağılıp gitmemelerinin sebebi olduğuna işaret etti. Gücün yettiği

[124] Nahl, 16/96.
[125] Nisa, 4/114.
[126] Ali İmran, 3/159.

oranda malınla, canınla ve ruhunla insanların ihtiyaçlarını gider. Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu;

"Allah'a imandan sonra amellerin en üstünü kişinin kendini insanlara sevdirip dostluk kurmasıdır."[127] Konuyla ilgili bu kadarı sana yeter.

Camiu's-Sağir'de geçen bir hadisi şerifte;

"İyiliklerin en üstünü; seninle irtibatı kesenle görüşmen, senden esirgeyen, sana vermeyene vermen, sana eziyet edeni affetmendir."[128]

Başka bir rivayette de şöyle buyrulmuştur;

"Sana kötülük yapana sen iyilikte bulun."[129]

Arkadaşlığın salihlerle, özellikle de fakir olanlarıyla olsun. Onların edebini takınman, hallerinden ve içyapılarından çekinmen, kabirlerine hürmet etmen, ihtiyaçlarını gidermeyi artırman gerekir.

Şunu bil ki; şüphesiz ki en büyük hikmet ve en yüce gaye olan Adem (a.s)'ın toprağının mayasında bulunan özelliklerden biri de kulların ayıplarını örtmesidir.

İyiliklerin en üstününün Kur'an-ı Kerim -özellikle de teheccüt namazında- okumak olduğunda ittifak vardır. Kur'an-ı Kerim'den en faziletli olan da Allah'ın anıldığı yerlerdir. Allah'ı anmak ve elden geldiğince O'na kullukta bulunmaya devam etmenin kulluktaki üstünlüğü, an be an Allah'ın huzurunda olmaya devam etmektir. Bu, aziz ve yüce Allah'a kavuşmaya ermek gibidir ki, bu da hedeflerin en üstünü, ümitlerin en parlağıdır.

Allah son sözümüzün; "Allah'tan başka ilah yoktur; Hz. Muhammed (s.a.v) Onun peygamberidir" olmasıyla bizi rızıklandırsın ve bunu söylemeye muvaffak kılsın.

(Mühür)

Hatm-i Hacegân

Hatm-i hacegânın (k.esrarehum) yapılışı şu şekildedir;

[127]Taberânî *Mekârimü'l-Ahlâk*'ta bu hadisi Ebu Hureyre'den rivayet ettiğini söylemektedir. İsmail bin Muhammed Aclûnî, *Keşfü'l-Hafa ve Müzîlu'l-İlbâs Ammeştehera mine'l-Ehâdîs alâ Elsineti'n-Nâs*, I-II, Beyrut 1405, Dördüncü Baskı, I/172.
[128]Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/588.
[129] Celâluddin Abdirrahman bin Ebi Bekir Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, I-VIII, Beyrut 1993, II/212.

7 Fatiha-i Şerife, 100 Salâvatı Şerife, 79 Sure-i Elem Neşrahleke, 1001 İhlâsı Şerife, 7 Fâtiha-i Şerife, 100 Salâvatı Şerife.

Aynı şekilde Allah için kardeşime –ki Allah onun son sözünü ilk sözlerinden daha hayırlı kılsın- Nakşibendî -Allah onların mübarek ruhaniyetinden istifade etmeyi nasip eylesin- usulü üzere Allah'ın rızasını dileyerek, dünya ve ahretinde menfaatleri elde etmesi ve zararları defetmesi amacıyla yazılı olarak hatm-i hacegân okuma icazeti verdim. Ayrıca Bahâiyye evradı, Delâilu'l-Hayrât, Hizbu'l-Bahr ve'n-Nasr, Hizbu'l-A'zâm hakkında hocalarım ve üstatlarımın (k.s) verdiği şekilde icazet verdim. Sonra sizden ve hoş davetinizde sizlerle birlikte olanlardan şunu dileriz ki; duaları hemen kabul eden, yüce makamların sahibi olan Rabbim bizi ve özellikle de sizi hamd sancağı altında toplasın.

"Senin güç ve şeref sahibi Rabbin, onların yakıştırmalarından uzaktır. Bütün gönderilen Peygamberlere selam olsun. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a da hamd olsun."[130]

(Âmin) (Mühür)"

Sonuç

Osmanlı Devletinin son döneminde ilim sahibi âlimlerin ilmin devamını sağlamak amacıyla disiplinli bir şekilde eğitim öğretime devam ettiklerini ispat etmesi açısından icazetlerin incelenmesi önemlidir.

İslâm dünyasında önemsenen isnat, ilmin aktarılmasında doğru bir yol ve geçerli bir usul kabul edilmiştir. Kaynağı belli olmayan bilgiye güvenilmemiş, zan olarak görülmüştür. İlimde değersiz kabul edilen zandan kaçınılmış, kesin bilgiye ulaşılması hususunda sürekli tavsiyelerde bulunulmuştur. İlmin aktarılmasında ve öğreticinin öğrencisine tamamlattığı eğitim ve öğretimi ispat etmede belge niteliği taşıyan icazet de ilimlerin günümüze ulaşmasında büyük katkısı olan isnat konumundadır.

İslâmi eğitim ve öğretimde akademik diplomaları, sanat ve meslekte yeterlilik için gerekli izin ve onayı ifade eden icazet, ilk defa hadis alanında, hadis rivayetine sözlü veya yazılı izin vermek, rivayet hakkını devretmek olarak

[130] Saffât, 37/180-182.

kullanılmış, sonraları ise Fıkıh, Tefsir, Tıp, Hat, Kıraat, Tarikat, sanat ve meslek gibi sahalarda da verilmiştir.

Önceleri 'öğretimsiz verilen izin ve izin belgesi' hüviyetini taşıyan icazet, medreselerin kuruluşundan sonra 'belli bir eğitim disiplini içinde bilgi ve rivayet nakletme yetkisi tanıyan belge' özelliğini elde etmiştir. İcazetle toplumun ihtiyaç duyduğu her sahada ehliyetli kimselerin yetiştirilmesi sağlanmıştır. Fıkıh ilminde yetişenlere verilen icazetle kadı ve müftülük hizmetleri deruhte edilmiştir.

İcazet, elde edilen bilginin sağlamlığını, belli bir disiplin içinde ve bir takım usul ve kurallarla alındığını gösteren, belge sahibinin ayrıca imtihana gerek duyulmadan görevlendirilmesinde dayanak oluşturan vesika hükmündedir.

Türkiye Cumhuriyeti, Milli Eğitim Bakanlığı Tevhid-i Tedrisat Kanununun kabulü olan 3 Mart 1924 tarihinden önce verilen icazetnameleri en azından dört yıllık lisans mezunu olarak onaylayarak medreselerde verilen icazeti günümüz üniversite öğrenimine denk kabul etmiştir. Medreselerde verilen eğitimin, günümüz yüksek din öğretimi veren fakültelerle karşılaştırıldığında seviyenin bugünkünden hiç de aşağı olmadığı da görülmektedir. Bu sebeple Milli Eğitim Bakanlığı eski icazetleri dört, ihtisası altı yıllık yüksek öğrenim olarak değerlendirmiştir.

Ahmed Ziya Efendinin Hasan Kudsî Efendiden aldığı genel ilmî icazet belgesi diğer icazetlere nispetle oldukça ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. İcazet belgeleri normalde belli bir ilim için düzenlenmekte iken incelediğimiz belgede fıkıh, hadis ve tefsir gibi temel İslami ilimlerle birlikte hatm-i hacegân tarifi ve dua kitaplarının okunması gibi tasavvufî niteliği olan icazetler de bulunmaktadır. Üç esas bölümden oluşan belgenin ikinci bölümü, sadece iki hadis icazetini kapsamakta birinci bölümünde de yine bir hadis icazeti bulunmaktadır. Fıkıh icazeti ise birinci bölümde daha geniş bir şekilde yer almaktadır. Üçüncü bölüm ise sadece hatm-i hacegân tarifi ile dua kitaplarının okunmasına yönelik icazeti sunmaktadır. Belgede özellikle hoca silsilesine birkaç koldan yer verilmesi ve nasihat kısmının ayet ve hadislerle takviye edilip genişçe ele alınması icazet belgesine farklılık katmaktadır.

Belgede, özellikle fıkıh icazetindeki hoca silsilesine ayrıntılı olarak yer verilmesi, Osmanlı Devletinin son dönemlerinde medreselerdeki fıkıh ilmine daha fazla önem ve yer verildiğinin bir ifadesi olarak kabul edilebilir.

İncelediğimiz icazette de olduğu gibi icazetlerde kullanılan dil genelde Arapçadır. İcazetlerin bir şekli vardır. Besmele hamdele ve salveleden sonra ilmin ve âlimin önemine işaret eden ayet ve hadisler verilerek icazet isteyen öğrencinin ismi ayrıntılı olarak yazılmıştır. İcazetin devamında ise icazet alınan ilimler ve hocalara yer verilmiştir. İcazet bazen birden çok ilmi kapsamakta birkaç bölümden oluşabilmektedir. İcazet veren hoca her bölümün bitiminde genellikle kısa dua ve tavsiyelerde bulunarak belgeyi imzalamaktadır. Mühür imza konumundadır.

İcazetin kendi döneminde olduğu gibi, günümüzde de önemi büyüktür. Zira icazetler, tarihi belgelerdir. İcazetler, tarihe mal olmuş âlimlerin kısa biyografilerini bizlere ulaştıran, önceki dönemlerde okutulan kitaplar ve uygulanan ders programları hakkında bilgi sunan, dönemin ilmi ve sosyal ilişkilerini günümüze taşıyan tarihi vesika mahiyetindedir. İcazetlerde ayet ve hadisler ışığında ilmin ve âlimin önemine değinilmekte, hocanın yetiştirdiği öğrencilerine yönelik tavsiye ve hayır dualarına yer verilmektedir.

İcazetlerin tarih, eğitim ve sosyal açıdan müstakil olarak ele alınması, üzerlerinde akademik çalışmaların yapılması, hatta her bölgede üniversite veya belediye bünyesinde yerel araştırma enstitüleri kurularak icazetlerin toplanması ve incelenmesi gerekir. Bunu yaptığımızda en azından geçmişimizle olan bağlarımızı kuvvetlendirip geleceğimize güzel bir miras aktarımında bulunmuş olacağız.

Kaynakça

Aclûnî, İsmail bin Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlu'l-İlbâs Ammeştehera mine'l-Ehâdîs alâ Elsineti'n-Nâs,* I-II, Dördüncü Baskı, Beyrut 1405.

Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I-VI, Mısır 1313.

_____ ,*el-Verâ*, Birinci Baskı, Beyrut 1983.

Ahmed Ziya Efendi, *İslâm Hukukunun Genel İlkeleri (Kavâid-i Külliye Şerhi),* (Tercüme: Prof. Dr. A.Osman Koçkuzu), İstanbul 1996.

Akdağ, Hasan, "İcâzetnâmeler ve Erzurum'da Ahmet Şevki Efendiye Verilen Bir Hat İcâzetnâmesi", *EKEV Akademi Dergisi*, (2008/12), sy. 35, s. 99-112.

Akpınar, Cemil, "İcazet", *DİA*, İstanbul 2000, XXI/393-400.

Arabacı, Caner, *Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri*, Konya 1998.

Arslan, Durmuş, "Kıraat İlminde İcâzetnâme Geleneği ve Bir İcâzetnâme Örneği", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt VII/2, Aralık 2003 Sivas, s. 291-317.

Askalânî, Ebu'l-Fadl Ahmed bin Ali bin Muhammed bin Hacer (v. 852), *Nuzhetu'n-Nazar fî Tavdîhi Nuhbeti'l-Fiker fî Mustalahi Ehli'l-Eser,* Matbaatu Sefîr Birinci Baskı, Riyad 1422.

Atay, Hüseyin, "Fatih Süleymaniye Medreseleri Ders programları ve İcazetnameler", *Vakıflar Dergisi,* (1981), sy. XIII, s. 171-235.

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVLERİ, Tarih:04/B/1338 (Hicrî), Dosya No:254, Gömlek No:59, Fon Kodu: MV.

Bedruddin Aynî, Ebu Muhammed Mahmud bin Ahmed el-Hanefî (v. 855), *Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, I-XXV Cilt, Beyrut Dâru İhyâi't-Turâbi'l-Arabî.

Bilgili, İsmail, Çelik, Ahmet, *Muhammed Kudsî el-Bozkırî*, Konya 2011.

Bilgili, İsmail, "Şeyhzâde Ahmed Ziya Efendi'nin Hayatı ve "Emâli'l-Vesâyâ" Adlı Eseri", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, (2008), sy. 12, s. 301-344.

Bilmen, Ömer Nasûhî, *Hukuki İslâmiye ve Istılahâtı Fıkhiyye Kamusu*, I-VIII, İstanbul 1985.

Buhârî, Ebu Abdillah Muhammed bin İsmail, *el-Câmiu's-Sahîh*, I-VIII, İstanbul 1308.

Celâluddin Es-Suyûtî, Abdurrahman Ebî Bekr (v. 911), *Tedrîbu'r-Râvî fî Şerhi Takrîbi'n-Nevâvî*, I-II Cilt, Dâru Taybe.

Cevad Ali (v. 1408), *el-Mufassal fi Tarîhi'l-Arab Kable'l-İslâm*, XX Cilt, Dâru's-Sâkî 1422/2001.

CUMHURİYETİN 50. YILINDA KONYA 1973 İL YILLIĞI, Konya 1973.

Çoban, Ali, *19. Yüzyıl Osmanlı Şeyhlerinden Bozkırlı Muhammed Bahaeddin Efendi ve "İkazu'n-Nâimîn" Adlı Eserindeki Tasavvuf Anlayışı*, Konya 2007.

Deylemî, Şireveyh bin Şehrdâr bin Şireveyh, *El-Firdevs bi Me'sûri'l-Hitâb*, I-V, Beyrut 1986.

Düzenli, Muhittin, "İslâm Rivayet Geleneğinde İcazet", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Samsun 2004, sy. 17, s. 265-300.

Ebu Bekir, Ahmed bin Ali, *el-Câmiu li Ahlâki'r-Râvî ve Âdâbi's-Sâmi'i*, I-II Cilt, Mektebetu'l-Maârif Riyad.

Ebu'l-Hasan, Nuruddin Ali bin Muhammed (v. 1014), *Şerhu Nuhbetu'l-Fiker fî Maslahati Ehli'l-Eser*, Dâru'l-Erkâm Beyrut.

Eminoğlu, Mehmet, *Osmanlı Vesikalarını Okumaya Giriş*, Ankara 2007.

Es, Selçuk, *Konya Ansiklopedisi*, Koyunoğlu Müzesi, NO: 3519.

Göktaş, Vahit, "Kelâmî Dergâhı Postnişini Es'ad Efendi ö. 1931)'nin Bâyezid Dersiâmlarından Ali Yektâ Efendiye Verdiği Nakşî-Kâdirî İcazetnâme",

Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, (2002/3), sy. 9, Temmuz-Aralık 2002, s. 267-272.

Görkaş, İrfan, "Bolvadinli Ahmet Fevzi Efendi ve Konyalı Mehmet Vehbi'nin İcazetnamesi", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, s. 247-263.

Güner, Osman, "Haberin Kaynağına Ulaşmada İsnadın Rolü", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy.11(1999), s. 55-78.

Gürtaş, Ahmet, "Şeyhzade Ahmed Ziya Efendi ve Kasîde-i Dâliyyesi", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* (1999), sy. 9, s. 81-149.

Halebî, Muhammed bin İbrahim bin Yusuf (v. 971), *Kavfu'l-Eser fî Safveti Ulûmi'l-Eser*, Mektebetu'l-Matbûati'l-İslamiye Üçüncü Baskı, Haleb 1408.

Haddâdî, Zeynuddin Muhammed Ali bin Zeynel Âbidîn (v. 1031), *el-Yevâkît ve'd-Dürer fî Şerhi Nuhbeti İbni Hacer,* I-II Cilt, Mektebetu'r-Rüşd, Riyâd 1999.

El-Hatîbu'l-Bağdâdî, Ebu Bekir Ahmed bin Ali bin Sabit bin Ahmed (v. 463), *el-Kifâye fî İlmi'r-Rivâye*, El-Mektebetü'l-İlmiyye Medine.

Hakim En-Nîsabûrî, *Marifetu Ulûmi'l-Hadîs*, Beyrut 1397/1977.

http://a-Kudsî.tripod.com/ (06.03.2012).

http://www.ahmednuriefendi.com/subpage. asp?id=15 (06.03.2012).

http://www.angelfire.com/ak5/eminoglu/siir.htm (06.03.2012).

http://www.kadinhani.bel.tr/belediye/unluler.htm (06.03.2012).

Irâkî, Ebu'l-Fazl Zeynuddin Abdurrahman bin el-Hüseyn (v. 806), *et-Takyîd ve'l-İzâh şerhu Mukaddime İbni Salah*, Birinci Baskı 1389/1969.

İbn-i Kesîr, İsmail bin Ömer (v. 774), *İhtisâru Ulûmi'l-Hadîs*, Dâru Kutubi'l-İlmiyye Beyrut.

İbni Mâce, Ebu Abdillah Muhammed bin Yezid el-Kazvinî, *es-Sünen*, (Süneni İbn Mace Tercemesi ve Şerhi: Haydar Hatipoğlu), I-X, İstanbul 1983.

Kazvînî, Ebu Hafs Ömer bin Ali bin Ömer Siracuddin (v. 750), *Meşîhatu'l-Kazvînî*, Daru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye 1426/2005.

Kinânî, Ebu Abdullah Muhammed bin İbrahim bin Sa'dullah Bedruddin eş-Şâfiî (v. 733), *el-Menhelu'r-Râvî fî Muhtasarı Ulûmi'l-Hadîsi'n-Nebevî*, Dımışk Daru'l-Fikir, İkinci Baskı 1406.

Kırboğa, Mehmet Ali, *Silinmeyen Simalar (Karaman ve Konya Civarı Hocaları)*, İstanbul 2000.

Koçkuzu, Ali Osman, *Paşadairesi Fahrettin Kulu ve Hacı Veyiszade Mustafa Kurucu Hoca Efendilerin Hayatı*, Konya 2004.

_____ ,*Bir Müderrisin Sürgün Yılları Abdullah Fevzi Efendi*, İstanbul 2010.

_____ ,*Haydin Basalım İzlere*, Konya 2008.

Konyalı, İbrahim Hakkı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Karaman Tarihi Ermenek ve Mut Abideleri*, İstanbul 1967.

KUR'AN-I KERİM.

Küçükdağ, Yusuf, *Konya Şehri'nin Fiziki ve Sosyo-Ekonomik Yapısı -Makaleler I-*, Konya 2004.

Mervezî, Abdulkerim bin Muhammed bin Mansûr et-Temîmî (v. 562), *Edebu'l-İmlâ ve'l-İstimlâ*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1401/1981.

Meşrik-i İrfan Gazetesi, sy. 57, 19 Ramazan 1327/ 21 Eylül Rumi 1325/ 9 Teşrini Evvel 1909, s. 1-2.

Muhammed Cemaluddin bin Muhammed bin Saîd bin Kasım (v. 1332), *Kavâidu't-Tahsîs min Funûni Mustalahi'l-Hadîs*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye Beyrut.

Müslim bin Haccac, Ebu'l-Hüseyin el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-Sahîh*, I-V, Kahire 1374-75.

Öcal, Mustafa, "Türkiye'de Kur'an Eğitim ve Öğretiminde Görülen Gelişmeler ve Bir İcazetname Örneği", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2004/13), sy. 2, s. 81-140.

Sarıçelik, Kerim, *Konya'da Modern Eğitim Kurumları (1869-1919)*, Konya 2010.

Sural, Mahmud, "50 Yıl Önceden Bu Yana Her Yönüyle Konya", *Yeni Konya Gazetesi*, 10 Eylül 1975.

Suyûtî, Celaluddin Abdirrahman bin Ebi Bekir, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, I-VIII, Beyrut 1993.

TBMM GİZLİ CELSE ZABITLARI, I-II, Ankara 1985.

Ulu, Arif, " 'Önceleri İsnattan Sormazlardı…' Rivayetinin Senedi Üzerine Bir İnceleme", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* sy. 36 (2011), s. 19-46.

Uyar, Veli Sabri, *Defteri,* Koyunoğlu Kütüphanesi Yazma Eserler Bölümü, No: 15201.

_____ ,"Konya Bilginleri", *Konya Halkevi Aylık Kültür Dergisi,* Ekim Kasım 1948, sy.121-122.

_____ ,"Hattatlar Armağanı", *Konya Halkevi Aylık Kültür Dergisi*, Haziran Temmuz 1948, sy. 110-117.

Uz, Mehmet Ali, *Konya Âlimleri ve Velileri*, Konya 2004.

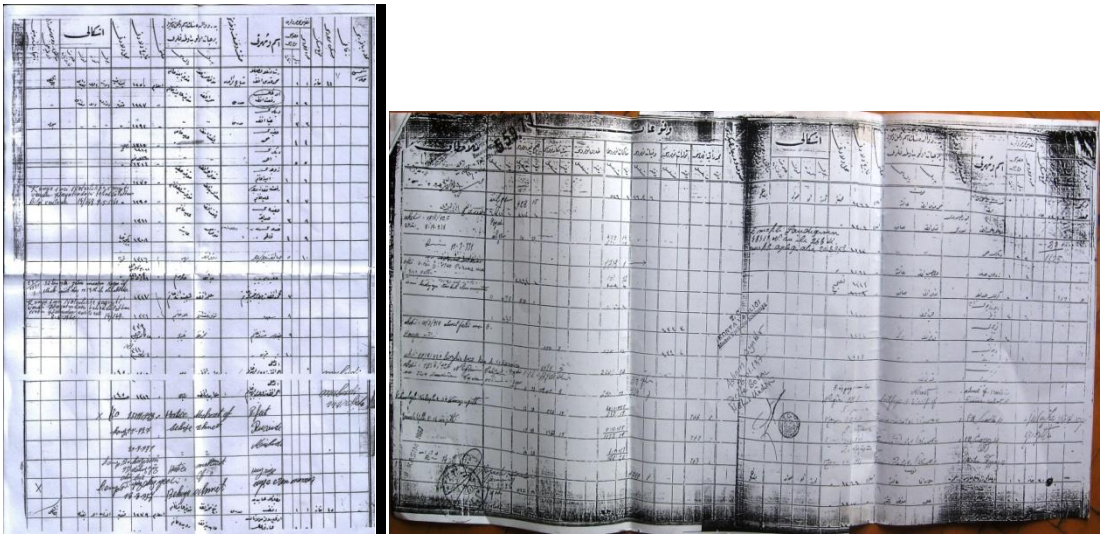
_____, "Bozkır'ın Yetiştirdiği Değerler Bozkırlı Bazı Din ve İlim Adamları, Araştırmacı-Yazarlar", *Bozkır'ın Dünü ve Bugünü Sempozyumu*, Konya 2007, s. 217-241.

Yeğin, Abdullah, Badıllı, Abdulkadir, İsmail, Hekimoğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat*, İstanbul 1985.

Zeynuddin, Abdurrahman Recep bin Hasan el-Hanbelî (v. 795), *Şerhu İleli't-Tirmizî*, Mektebetü'l-Menâr Ürdün, Birinci Baskı 1407/1987.

EK

AİLE NÜFUS KAYDI

Ahmed Ziya Efendi ve Hasan Kudsî Efendinin nüfus kayıt belgeleri.

Künye:
Bilgili, İsmail, "Son Dönem Osmanlı İslam Hukukçularından Şeyhzade Ahmmed Ziya Efendinin Hasan Kudsi Efendiden Aldığı İlmi İcazet", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi 1*, (2012): 21-75.